

mümtaz soysal

çürüyüşten
dirilişe

Cumhuriyet

Cumhuriyet'in okurlarına armağanıdır. Parayla satılmaz.

Ülkemizde son yılların en yaygın izlenimi nedir diye sorulsa, yanıt ku kusuz "genel çürüyü " olacaktır. yi de, bu izlenim nasıl silinir, Türkiye için yeniden dirili in yolu nasıl açılır Dü üm, tojöumn QñYfegD&receK dıan öc ra "i&âen belirlemekle çözülebilirdi. Bu kitap, gözlemlerle ilkeleri bir araya getirerek. Türkiye'deki sorunların genel görünümü ve çözüm do rultulan bakımından berraklı a eri mek ve Türkiye'nin layık oldu u parlak gelece i görebilmek amacıyla Mümtaz Soysal tarafından hazırlandı.

MÜMTAZ SOYSAL

Ç Ü R Ü Y Ü T E N

D R L E

M Ü M T A Z S O Y S A L

Ç Ü R Ü Y Ü T E N

D R L E

Çürüyen Dirilen

Yazan:

Mümtaz Soysal

Kapak Tasarımı:

Bülent Örkensoy

Baskı:

Ça da Matbaacılık ve Yayıncılık Tic Ltd. ti.

Tel:653 45 87

istanbul

Türkiye, sorunları çok bir ülke. Anlatmaya, çözüm yollarını saymaya kitaplar yetmez.

Ciddi sorunlar bunalımlara, patlamalara da dönüşebilir; ivedi çözümler gerek. Bunları olabildiince çabuk ortaya koymak elbet gereklidir.

Ama Türkiye'nin geleceğini düşünmeye sorunlarla başlamak yanılsama. Her gün birçoğuna gereksiz, incir çekirdeğini doldurmayan, aslında sorun olmayan sorunlarla başlamak, bu topluma çok zaman kaybettiriyor. Böyle bir tutum, Türkiye'yi dünyanın temposundan uzak kalmaya, yarıtan düşünmeye sürükleyebilir. Oysa Türkiye, başta en değerli varlığı gençlik olmak üzere, elindeki kaynakları değerlendirerek için yitirecek zamanı olmayan bir ülke. Bu ülkenin muhtaç olduğu, umuttur, geleceğe güvenle bakabilmektir. Bunun için de, umudu ve güveni getirecek çıkış noktalarının yakalanması gerek. Sorunlar, ancak, insanların bu çıkış noktalarına götürecek vesileler olabilir.

Meclis'teki partiler, istenen umudu ve güveni vermiyor. Meclis dışındaki ise, güçsüz.

Bu kitapçık, böyle bir umudu ve güveni yakalamak için hangi gözlemlerden kalkarak ne gibi ilkelere yönelmek gerektiğini belirtme amacını taşıyor.

Son yılların yaygın izlenimi, her yerde ve her şeyde genel bir çürüyü izlenimidir. Bu izlenimi silmek ve Türkiye için yeniden dirilişin yolunu açmak, ancak çürüyü engelleyen kin doru gözlemler yapmakla ve gözlemlerin ışığında toplumu dirilile götürecek olan doru ilkeleri belirlemek

le ba arılabilir. Zaten gözlenen durumların ço u, bu ilkelere uyulmadı ı için ortaya çıkmı tır.

İkeler, elbet tek ba larına dirili i gerçekle tirmeye yetmez.

İke, sözcü ün kökeninden da anla ılaca ı gibi, "ilk" olarak gözönünde tutulması gereken do ru dü üncenin, davranı düsturunun özetleni idir.

Öte yandan, dirili e yönelmenin birinci ko ulu, ilkelere benimseyenlerin uygulayıcı iktidar gücüne eri meleri ve bu gücü kullanırken benimsedikleri ilkelere uygun davranmalarıdır. İkeyi benimsemek, her eylemde, her adımda ona harfî harfine uymak anlamına gelmez. İke, do - rultu gösterir. Ama, gerçekler ve zorunluluklar ilkelere uymayı zorla tıracaktır. Önemli olan, ilkenin davranı ve eylemlere ı ık tutması, önlerini aydınlatmasıdır. Zorunluluklar ortadan kalktıkça yeni uygulamalar ilkelere yakla acak, ilkelerle tutarlı hedefler gerçekle tikçe eski durumlar ilkelere göre de i tirilecektir.

Ayrıca, ilkelerin her birini tek ba ına uygulamak da sorun çözmeye yetmez. Her sorunun çözümünde ilkelerden birkaçını, hatta bazan birço unu birden uygulamak gerekir. Örne in, "E itim ve sa lık temel kamu hizmetleridir; devredilemez, kazanç konusu yapılamaz" gibi bir ilkeyi ortaya koymak, ekonomiye ve planlamaya ili kin ba ka ilkelere uyulmadıkça fazla anlam ta ımaz. Güneydo u sorunu gibi çok geni konular da gözlemlerin ve ilkelerin bütünlü ü içinde dü ünülmelidir ki, sorunların ne kadar çok yönlü, çözümlerin de ne kadar çok yanlı oldu u görülebilsin. Önemli olan, gözlemlerin ve ilkelerin ar darda belirtilmesinden sonra, gözlemlerle ilkeleri bir araya getirerek, Türkiye'deki sorunların genel görünümü ve çözüm do rultuları bakımından berraklı a eri mek ve Türkiye'nin layık oldu u parlak gelece i görebilmektir.

Ç Ü R Ü Y Ü G Ö Z L E M L E R

Çürüme, bir organizmayı olu turan parçaların i levlerini yitirerek birbirinden kopması demektir. Türkiye Cumhuriyeti'ne can veren dü üncelerde ve kurumlarda teker teker görünen yozlaşma, bu dü ünceleri ve kurumları zayıflatmakla kalmamakta, aralarındaki bağlantıları da ke mirerek bütün organizmaya genel bir çürüme görüntüsü vermektedir. Türkiye'yi asıl endişelendirmesi gereken, bu da ılmadır.

Böyle oldu ü içindir ki, dü ünce ve duygulardaki zayıflama ile kurum ve kurallardaki çöküşü ayrı ayrı, ama kısaca gözden geçirmek genel çürüyüşü çözümlenmeyi de kolayla tıracaktır.

*B R N C GÖZLEM: Yön duygusu yitirilmiş
co ku yokolmu tur.*

Olaylar, sorunlar ve bunalımlar önünde sürüklenen bir toplum söz konusu. Nereye do ru sürüklenildi ini kestirebilen olmadı ı gibi, nereye do ru gitmek gerekti ini söyleyen de yok.

Oysa, öyle bir basit örnek çok eyi açıklamaya yetiyor: Cumhuriyetin son onbe yirmi yılını ilk onbe yirmi yılıyla kar ıla tırınca dikkati çeken bir ey var. 1923'ten ikinci Dünya Sava ı ba larına kadarki dönemin Türkiye'si, nereye yönelmek ve varmak istedi ini bilen, daha do ru cumhuriyetin ana yönünü ve hedefini sezen, buna co kuyla sarılan bir ülkeydi. 12 Eylül döneminden bugüne ka

darki Türkiye ise, nereye yönelmesi ve varması gerektiği konusunda a kın, tereddütlü, ku kulu ve endi eli. Do ru dürüst yönü ve hedefi de yok. Üstelik, halkının ve özellikle gençli inin gücü i di edilmi .

Elbette, nüfus, e itim düzeyi, yeti mi insan sayısı, ekonomik geli mi lik, üretim ve tüketim hacmi gibi gös-tergeler açısından cumhuriyetin ilk yıllarıyla son yıllan kar ıla tırıldı nda, rakamlarda elbette son dönem lehine bir durum var: daha büyük nüfus, daha çok ve okuyan, da- ha fazla üretim, daha bol tüketim...Ama, buna kar ılık, kendine ve yöneticilerine güvenini yitirmi , co kusuz bir toplum söz konusu. Onuncu Yıl Mar ı'nın, bunca zaman sonra, büyük bir heves ve co kuyla yeniden söylenmesi, bestesinin ba arılı ve güftesiyle bestesi arasındaki uyumun düzgün olu undan daha çok, sözlerindeki "Türk'e dur- mak yara maz; Türk önde, Türk ileri!" gibi co kulu anla- tımların ça rı tırdı ı umut ve özgüven susamı lı mdan kaynaklanıyor olmalı.

Bu gereksinimi kar ılamak için arada sırada yön ve hedef gösterir gibi edilen cılız sözler, bu sözleri edenlere duyulan inancın sarsılmı olmasından ötürü inandırıcı ve etkili olmaktan uzak kalıyor. Ne yazık ki, zaman zaman ve yer yer daha etkili olan, toplumlar için yön ve hedef gibi kavramlardan sözetmeyi ça dı ılık ve otoriterlik saymaya yönelik yozla tırılmı bir sahte özgürlük anlayı ıdır.

*K NC GÖZLEM: Umutlar bo a çıkmı ,
tutunulan dallar kırılmı tır.*

Toplum, son onbe yirmi yıl boyunca sorunlarının çözümü için kime umut ba ladıysa, hayal kırıklı ına u - radı; hangi dü üncenin ya da partinin dalına tutunduyorsa, kırıldı.

Daha önceleri Devlet Planlama Te kilatı'ndaki gö

revinde özel giri imci ve sermaye yetkisine açık kimli iyle dikkati çeken Turgut Özal, dünyadaki liberalle me rüzgarının Türkiye'deki uzantısı gibi görünerek, 1983'te, askeri rejimin ardından iktidara geçti. İlk seçim kampanya sındaki sloganı, "Enflasyon yüzde 10'a indirilmezse, bu ahlaksızlıktır!" sözüydü. İktidara geldikten sonra yaptıklarıyla, enflasyonu indirmek öyle dursun, kuralsızlı a ve ilkesizli e uygun dü en enflasyon ortamından yararlandı, ciddiyetsiz devlet yönetiminin en sivri örneklerini verdi, enflasyonu yüzde 60Tara tırmandırıp toplumsal de erlerin ve dengelerin altüst olmasına yolaçtı.

Demokrasiyi onarma ve "fukara'Tı ı önleme amacıyla yeniden iktidara gelen Demirel, ilk fırsatta hükümet sorumlulu undan sıyrılıp Çankaya'ya çıktı; fakat, sanki o tuz küsur yıldır olupbitenlerde yeterince sorumluluk payı yokmu gibi, ülkeyi yönetme merakından da vazgeçmeyeerek ki isel tutkusuna uygun bir devlet sistemi kurma hevesine kapıldı.

Demirel'in partide ve hükümette bıraktı ı yeri doldurmak iddiasıyla i ba ına getirilen Tansu Çiller, "Atatürk devrimlerinin kızı" görüntüsünden yararlanarak bir kısım ilerici çevrelerin de deste ini almı tı; ama her ne pahasına olursa olsun iktidarda kalma hırsı yüzünden bu deste i heba etti ve sonuçta kar ı devrimci güçlerle hükümet kurmaya kadar gitti.

Necmeddin Erbakan, slamcı görü lerinin yanında, ekonomide ulusal ba ımsızlı ın, a ır sanayi giri imlerinin savunucusu ve "adil düzen" idealinin öncüsü izlenimini vermi ti; ama, iktidar dönemi boyunca, temsil etti i dü ün-celerin ekonomiye ve sosyal adalete ili kin olanlarına tam ters dü en bir çizgi izledi; dine ili kin görü lerinin de çevresindekilerce laik cumhuriyeti tehlikeye dü ürecek boyutlarda kötüye kullanılmasını kolayla tırdı.

Cumhuriyet Halk Partisi'ni ya da, onun 12 Eylül er

tesinde bir süre kullandı ı adla Sosyaldemokrat Halkçı Parti'yi yönetenler ise, askeri rejim sonrasında bugüne kadar Demirel ve Çiller'in Özalıcı politikalarını dik tutan üçüncü ayak olmaktan öteye bir rol oynayamadılar. Uygulanan modele kar ı onlardan ciddi bir tepki, güçlü bir direnme gelmedi.

Toplumdaki gönüllü kurulu larca dile getirilen tepkiler ve Milli Güvenlik Kurulu'ncâ yapılan uyarılar sonucunda iktidara gelen Yılmaz Ecevit Cindoruk üçlüsü, laik cumhuriyeti yeniden sağlam temellere oturtma hedeflerinin ancak bir kısmını gerçekle tirdi; ekonomik ve sosyal alanda ise, yeni vergi düzenlemelerine kar ın, büyük halk y ı nlarının durumunu iyile tirmede yine aciz kaldı ve tam tersine sermaye çevrelerinin etkisine girip o çevrelerdeki bazı kirliliklere bula maktan kendini kurtaramadı. Bu arada, Ecevit, partisinin adındaki "sol" sözcü üne ters dü en uzla maları, hatta yolsuzluk aklamalarını "uyum erdemi" olarak sundu. Üçlü hükümetin özelle tirme yolsuzluklarından biri yüzünden dü ürülü ünden sonra, ülkeyi niçin yapıldı ı belirsiz bir erken seçime ta ıma görevini de, yine sa adına, yine o yükledi.

Zaten, bütün bu süreçte asıl ilgi çeken ve devrimci cumhuriyet açısından acıklı olan nokta, Türkiye'nin siyasal yelpazesinde sol olarak gözüken partilerin ekonomik ve sosyal politikalarda Özalıcı tutumların etkisinden kurtulamamı olmalarıdır.

Bu iç karartıcı tablonun en kötü yanı uydu: Liderler, ba larına geçtikleri partilerde herhangi bir tartı ma, düzelme ve yenile me çabasına olanak tanımayıp kendi yetersizliklerinin damgasını örgütlerine de vurarak çaresizlik havasını yaygınla tırmı oldular. "Ergeç yapılacak bir seçimde oy verebilece im parti göremiyorum!" sözünün uzun süredir dudaklarda geziniyor olması bundandır.

*ÜÇÜNCÜ GÖZLEM: Çılgınca tüketme
rüzgarı estirilmi , üreterek kazanma
hevesi söndürülmü tür.*

"Serbest piyasa ekonomisi" ve "devletin küçültülmesi" gibi sloganlarla getirilerek evrensel bir do ruymu gibi sunulan yeni ekonomik düzen, ba langıçta savunuldu u gibi rekabete dayalı bir üretkenlik sonucunda enflasyonu dü ürmü de ildir. Büyük firma ve holdingler, sürüp giden enflasyonun üretim girdilerindeki fiyat yükseli leri yoluyla yarattı ı maliyet artı larını satı fiyatlarına oldu u gibi yansıtılar ve kar marjlarını daraltmadılar. Ekono mide yaygınla an bu uygulamanın en kötü yanı, elde edilen yüksek karların büyük ölçüde yeni yatırımlara gitmeyip yine enflasyon ortamının bir ba ka özelli i olan yüksek faiz getirici borç vermelere akması

olmasıdır. Büyük irketlerin bilançolarına bakıldı ı zaman, gelir hanesinde gözüken miktarlardan yarısının, hat ta bazı durumlarda yarıdan fazlasının repo ve devlet tahvili gelirlerinden olu tu u görülüyor.

Kaderlerini sermaye çevrelerinin deste ine ba layan ve bu nedenle yıllar boyu o çevrelere normal bir vergi yükü getiremeyen hükümetlerin toplayabildikleri vergiler gayrisafi ulusal hasılanın yüzde 20'sini ancak a abildi. Oysa, Batı Avrupa'nın geli mi ülkelerinde bu oran yüzde 45'tir.

Vergi gelirlerinin azlı ı hükümetleri, daha do rusu Hazine'yi kar ve rant geliri sahiplerinden yüksek faizli borç almaya zorladı ı zaman iki ey birden oluyor: Birincisi, bu rizikosuz kazanç yolu, özel yatırımlara gidebilecek sermaye miktarım azaltmaktadır. kincisi, Hazine çabuk ve kolay kaynak bulmak için yüksek faizli ve kısa

vadeli borçlanmalara girmek zorunda kalınca, banka kredilerinin faizleri de yükselmekte, bu yüzden yeni yatırımcıların i i zorla makta ve üretimin sürdürülmesi gitgide daha pahalıya mal olmaktadır.

Yatırımların yava laması ve üretimin dü mesi enflasyonla durgunlu un içice oldu u bir ortam yaratıyor, î te tam bu noktada yatırım mekanizmalarını bir ölçüde ayakta tutan, ama çeli kili ve uzun vadede yanlı yoldan ayakta tutan, yürürlükteki çarpık banka sistemi oluyor. Döviz fiyatları faiz oranındaki artı ın biraz altında kaldıkça, bankalar dı arıdan ucuz döviz kredisi bulup bunu Türk lirasına çevirerek içteki borç verme sistemi sayesinde Hazine ka ıtlarından yüksek faiz geliri elde edebiliyorlar.

Büyük rizikolar ta ıyan ve dı borç yükünü hızla arttıran bu sakat sistem arada bir ücretlere ve maa lara zam yapma olana ını sa ladı ı için, büyük vatanda kitlesi enflasyon altında büsbütün ezilmemi görünüyor.

Ama, anlamlı sayılabilecek hiçbir tasarruf yapamadan, eline geçeni bir an önce harcamanın enflasyonist ortamda en akıllıca yol oldu unu dü ünerek.

Bu nedenle, ülkenin kalkınmı lık düzeyiyle ve halk yı ınlarının geli mi lik derecesiyle pek ilgili olmayan bir tüketim furyası toplumdaki de i ik kesimler tarafından çılginca sürdürülmektedir. Çalı madan kolay para kazananların rant gelirleri haydan gelip huya gitmekte, çalı anların alınteriyle elde ettikleri paralar da durdu u yerde de er kaybeder korkusuyla tüketime akıtılmakta ve bu acayip düzenin çarkı böylece bir süre daha avara kasnak dönmeye devam etmektedir.

DÖRDÜNCÜ GÖZLEM: Toplum daha da dengesizle mi , insancıl de erler yıkılmı tır.

Asıl motoru üretim ve temel de eri emek olmayan bir toplumun böyle bir ekonomik sistemden zarar görmeden çıkması beklenemezdi.

Devlet Planlama Te kilatı'nın 1972-73 yıllarında yaptığı ilk gelir dağılımı araştırması, bu bakımdan sosyal sınıflar ve bölgeler arasında zaten büyük uçurmların bulunduğunu göstermişti. Devlet İstatistik Enstitüsü'nün 1989 ve 1996'da yayınladığı rakamlar bozuk gelir dağılımının, iyileşmek öyle dursun, gitgide ürkütücü biçimde kötüye gittiğini ortaya koyuyor. Nüfus yüzde 20'lik beş dilimde ele alınıp her dilimde hane başına düşen harcanabilir gelir incelendiği zaman, ulusal gelirden en alttaki dilim aldıkları payın 1989'daki yüzde 5,24'ten 1996'da yüzde 4,86'ya düştüğü; en üstteki yüzde 20'nin payında ise yüzde 49,94'ten yüzde 54,88'e yükselme oldu u görülmekte.

Nüfus dilimlerini küçültüp kişi başına düşen gelirlerle bakıldığında dengesizliğin görüntüsü daha da ürkütücü olmaktadır: En üstteki yüzde 5 nüfusta kişi başına yıllık gelir 19.329 dolar karlı iken, en alttaki dilimde bu miktar 400 dolara düşüyor. Yani, gelişmiş ülkelerdeki azami 5-6 katlık farklılıkların çok ötesinde, 48 katı geçen bir gelir farklılığı!

Evlere giren kullanılabilir gelirin bölgelere göre dağılımında da aynı çarpık ve gitgide bozulan bir tablo var: Doğu ve Güneydoğu'nun ulusal gelirden alabildikleri toplam pay 1987'den sonraki yedi yılda yüzde 13,91'den yüzde 10,18'e düşerken, Marmara ve Ege bölgelerinin toplam payı yüzde 44,99'dan 52,48'e çıkmış .

Kent nüfuslarına bakıldığında zaman zaman gelir dağılımlarındaki açıklıklar daha da çarpıcı olmakta, yoksulun daha yoksullaştığı, zenginlerin daha zenginleştiği i olanca dehşetle görülmektedir.

Sosyal sınıflar ve bölgeler arası uçurumların derinleştiği, yatırımsızlık yüzünden işsizlik arttı ve böyle bir toplumda birlikte yaşamın dayandığı temel değerlerin de sarsılmayacağı düşünülebilir mi? Kutsal kitaplar ne derse desin, aile yapıları, geleneksel dayanışma mekanizmaları ne kadar güçlü olursa olsun, tüketim rüzgarlarının böylesine çılgın estiği ve gelir dağılımının böylesine bozulduğu bir ülkede hırsızlık, dolandırıcılık, yankesicilik, sahtecilik, rüşvet gibi suçların çoğalmaması, fuhuş, kumarın yaygınlaşmaması ve zamanla en sağlam karakterlerin bile bozulmaması mümkün müdür? Bu durumu çürütmeyi tek başına sosyal güvenlik sistemlerinin güçlendirilmesi bile önleyemez.

BEKİT GÖZLEM: Aklımı olması gereken ikilemler aklamamı, kutuplaşmalarda keskinleştir.

Özde bir "toplum projesi" olan, yani "çalışkanlık düzeyini artırma"ya yönelik bir ulus yaratmayı amaçlayan cumhuriyetin önündeki büyük sorun, başlangıçta da ikilemler ve kutuplaşmalar içinde yaşanan bir toplumdan asgari bir bütünlük çıkarmaktı. En az iki yüzyıldır süren "ilerici gerici" diye süren bölünmüşlük ortadan kalkmadığı gibi, daha eskilere dayanan mezhep farklılıkları da, 1980 öncesinde olduğu gibi bazen iddet olaylarına kadar varmış, son zamanların politik yaşamında da önemli etkenlerden biri olmaya devam etmiştir.

Ekonomik ve sosyal bakımdan zayıflayan bir bünyede bölünmelerin gündemde kalması ve bunlara yenilerinin eklenmesi kolaylaşıyor. Türkiye'nin siyasal dokusu 12 Eylül hareketiyle yokedildikten sonra, Özal'la birlikte, 1980'lerin ortalarında etnik farklılıklar kalkmaya başla

mı , "Kürt sorunu"yla birlikte tam anlamında bir bölme ve bölünme projesine dönü türülmü tür. Gitgide bozulan gelir da ılımının bölgeler ve sosyal sınıflar arasındaki uçurumları daha da derinle tirmi olması bunlara eklenince, bölünmü lük görüntüsü büsbütün artmı tır.

Oysa, devrimlerin, e itim çabalarının, devletin kurumlarında ve hukukun kurallarında yapılan büyük de i-likliklerin temel amacı, Kurtulu Sava ı sonrasında olu an sınırlar içinde bütünle mi bir ulus yaratmaktı. Laik ve hümanist kültüre dayalı bir e itim sistemi ça da la ma konusundaki çatı maları ortadan kaldıracak, vatanda ların etnik köken, dil, din farkı gözetilmeksizin insan olarak e itli ine dayalı cumhuriyet hukuku ulusal bütünlü ü sa -layacak, ekonomik atılımlar "imtiyazsız sınıfsız, kayna -mı bir kitle" yaratacağı tı.

O gün amaçlanan ile bugünkü görüntü arasında çok fark var.

Ilerici gerici bölünmü lü ü de giderilememi tir. Çok partili ya ama geçi le birlikte laik e itim sistemine derece derece getirilen istisnalar, sapmalar, önceleri seçimlik olarak ba layıp zorunluya dönü en kar it uygulamalar cumhuriyetin amaçladı ı laik ve hümanist kültürün yerle -mesine olanak vermedi; tam tersine "En hakiki mür it ilimdir" düsturuyla özetlenebilecek olan cumhuriyetçi anlayı m dı nda inançlara sürüklenen ku aklar yeti ti. Daha kötüsü, bunlar devletin, toplumun, sistemin önemli noktalarına yerle ti veya yerle tirildiler.

Milli e itime, mülki hizmetlere, ekonomi ve finans çevrelerine.

Dini kamusal alan dı nda ki isel inanç konusu sa-yan, ama ibadet özgürlü ünü de güvence altına alan laiklik anlayı ı de i ti; onun yerine dini gitgide yeniden toplum ya amanın bütün alanlarında egemen kılmayı amaç

layan bir anti laik akım cumhuriyetin temellerini tehdit eder ölçülere vardı. Bu ise, yarattığı etkiler ve tepkilerle, "laik dinci" kutupla masını ve eski ilericilik gericilik kavgalarını tekrar ba lattı.

Aynı ba arısızlık, emik farklılıkların üstüne çıkacak bir "ulus" kavramıyla toplumda bütünlük sa layabilmek konusunda da andı.

De i ik halk kesimlerinin istilacılara kar ı birlikte vuru tu u bir Kurtulu Sava ı'nın ardından "Musul Me-selesi" sırasında çıkarılan eriat amaçlı eyh Sait isyanı, Kürt kökenli halkın bir bölümüyle cumhuriyeti kar ı kar-ıya getirdi. Bu yüzden devletle halk arasındaki ili kilere silahlı iddetin karı tı ı ve bu durumun Ankara'yı sert ön-lemelere zorladı ı do rudur. Bu önlemler sırasında zaman zaman anadili yasaklamaya kadar gitmenin yahut ekonomik ve sosyal ko ulları düzeltmede geç kalmanın büyük hata olu u da do ru.

Ama temeldeki en büyük hata, hiç ku kusuz, ulusal bütünlü meyi amaçlamı bir devletin, bütünlü mede ve sosyal hareketlilikte temel ileti im aracı olan ulusal dili, yani Türkçeyi kadın erkek bütün vatanda larına ö reteme mi , bu dilde okuyup yazmayı ülkenin her tarafına ve özel-likle Güneydo u'suna yayamamı olmasıdır. Ne yazık ki, o bölgenin feodal yapısına egemen olanlar da bunu kendilerine ba lı insanlar adına bir hak ve dolayısıyla devlet tarafından yerine getirilmesi gerekli bir görev olarak Anka-ra'dan ısrarla istemediler. Kar ılıklı hatalardan kaynakla-nan bu ihmal olmasaydı, anadili kullanma, o dilde yazıp çizme, anadillere ba lı kültürleri geli tirme özgürlü ü de rahatlıkla sa lanabilir, böyle bir görev ve özgürlük denge-si yöneticiler gözünde ayrılıkçılı ın belirtisi sayılmazdı.

Bu temel hatanın üstüne, ekonomik ve sosyal ihmal-ler ve dönem dönem gereksiz baskı uygulamaları eklenin

ce, ya anan gerginlikler onbinlerce insanın ya amına mal olan bir terör ve çarpı ma ortamına yol açtı; "dinci laik" ikileminin yanında cumhuriyetin bir ba ka büyük sorunu da böylece çözülemeden kaldı.

Aynı açıdan bakınca, cumhuriyetçi ve insancıl laik e itim, ilkö retimden yüksek ö retime kadar ba tan a a- 1, nitelikli insan yeti tirecek biçimde yeniden düzenlenmezse, etnik sorunların ve ilerici gerici kutupla malarının üzerine Sünni Alevi ayrımcılı ı gibi bir ba ka kutupla - manın da eklenmesinden korkulabilir.

ALTINCI GÖZLEM: Kamuya hizmet anlayı ı a inmi , kamu yönetimi yozla tırlı mı tır.

Paranın temel de er sayılması ve nereden nasıl olursa olsun para kazanmanın temel sosyal ölçüt durumuna gelmesi, kamu hizmeti kavramını da etkilemi tir. Devleti yönetenler vatanda lara kar ı yerine getirilmesi gereken görevleri parayla satılabilir birer ticari hizmet olarak gördüler ve bunun sonucunda hizmetlerden yararlananlara da birer mü teri gözüyle bakılmaya ba landı.

Hizmetlerin maliyetini ölçmek ve ba ka ölçütlerle birlikte bunu da kullanarak verimlilik kar ıla tırmaları yapmak elbet kamu yönetiminde de denenebilecek yararlı bir yöntemdir. Devlet harç, resim, katkı payı gibi adlarla hizmetin maliyetini vatanda ıyla bir ölçüde payla abilir de. Ama son yıllarda yönetim hukukunun bu geleneksel yöntemleriyle yetinilmemi , aslında devletin ya da bir yerel yönetimin görevi olan kamu hizmetlerinin do rudan do ruya kazanç konusu haline getirilerek özel irketlere devredilmesi yoluna gidilmi tir. Gerçi bu da yönetim hukukunda ba vurulabilecek bir yöntemdir; ama, imtiyaz

www.cizgiliforum.com
engine1

sözle mesi yapma ve Danı tay'ın onayına sunma ko uluy-la. Bu ko ullara uymadan kamu hizmetini özel kazanç er-babına devretmek, özündeki e itlikçi felsefeyi yok ederek kamu hizmeti kavramını de i tirmek, hatta bütünüyle or-tadan kaldırmak demektir. Nitekim, özellikle, sa lık ve e itim gibi alanlarda "Paran kadar tedavi gör! Paran ka-dar oku!" yakla ımı yaygınla maya ba lamı tır.

Bu korkunç ve zalimce yakla ım, "Devlet parasız sa lık ve e itim hizmetleri için elinden geleni yapıyor, pa-ralı kurumların bulunması devletin üstündeki yükün hafif-lemesine ve parasız hizmetlerin daha iyi görülmesini sa -layacaktır" gerekçesiyle sürdürülmekte. Oysa, ticari ka-zanç ilkelerine göre yürütülen hizmet kurulu larının ço al-ması, o hizmet alanlarında egemen olması gereken mes-lek ahlakını bozmakta, hiç olmaması gereken çıkar ebe-keleri yaratmakta, sonuçta bütün topluma ve ö retmenlik ya da hekimlik gibi mesleklere zarar veren ortamlar ve so-nuçlar do urmaktadır.

Bu tutumun "kamu yaran" gibi yönetim hukuku-nun temel kavramlarını etkilemesi ve devleti de zamanla kamu yarannı kollamakla görevli kurulu olmaktan çıkar-ırıp belirli çevrelerin hizmetine sürüklemesi kaçınılmaz ol-maktadır. Ama, uzun vadede asıl tehlikeli olan, toplumun yeti mi insanlarında kamuya hizmet etme gelene inin ve evkinin kırılması, kamu görevinin küçümsenmesi, kamu görevlilerin hor görülerek dü künle tirilmesi ve sonuçta gülünç maa larla çalı an niteliksiz memur yı nlarına dö-nü türülmesidir. Kamu hizmeti gitgide anlamını ve saygın-lı nı yitirdikçe, kamu görevlileri de toplumun varlıklı çev-relerinince beceriksizlikle suçlanan, komplekse dü ürülen in-sanlar olmu lardır. Özal döneminden ba layarak onların yerine dı arıdan "harika çocuklar"ın getirilmesi ise, dev-let hiyerar isi içinde pek güvenilmeyen yeni bir "prens

ler" sınıfının do masına yolaçmı tır.

Daha da dü ündürücü olanı, kamu hizmetlerinde reform yapma, kamu görevlilerinin çalı ma ko ulla rını ve maa rejimlerini düzeltme gibi giri imlerden son yıllarda hiç sözedilmez olmasıdır. Ayrıca, yasalarda ve yasa hükümünde kararnamelerde yapılan hukuk yanlı ları kamu yönetiminin yapısını içinden çıkılmaz derecede bozmu , ba langıçta daha kolay ba arılabilecek yeniden düzenleme giri imlerini büsbütün güçle tirmi tir. Devlet, kendi kendisini yoketmeye kararlı gibidir.

YED NC GÖZLEM: Dı tan ekonomik model dayatılırken, içte dü ünçe terörü estirilmı tir.

ngiltere ve Amerika'daki Thatcher'ci ve Reagan'cı politikardan esinlenerek son yirmi yıldır Türkiye'ye dayatılmak istenen ekonomik ve sosyal modelin en belirgin özelli i evrensellik iddiasıdır. Geli mekte olan ülkeler için daha önceleri iktisat biliminde ayrı bir disiplin olarak ortaya konmu olan "kalkınma ekonomisi" kuramlarından ayrılan ve bütün ülkeler için tek bir liberal modeli öngören bir iddiadır bu. Modelin Türkiye'deki uygulayıcıları ve savunucuları, küreselle meyi dü ünçe alanındaki sonuçlarıyla da bir bütün olarak kabule yatkın oldukları için, böyle bir modele kar ı çıkmayı ça dı ılıklı saymaktadırlar. Parlamentoda, hükümetlerin bünyesinde, üniversitelerde ve medyada bu bakımdan sürdürülen bir beyin yıkama kampanyası gerçekleri çarpıtmakta, halk yı nlarının zihninde terör estirmektedir.

Aslına bakılırsa, uygulanan politikaların sonuçları bu kampanyanın etkilerini silip süpürecek kadar açıktır. Model, ülkenin bütünü için sa lıklı bir büyüme getirme

mi , vatanda ların ço unlu una refah ve mutluluk sa lamamı tır. Özelle tirme çabaları, sahte effaflık görüntüleri ve mafya ili kilerine kadar uzanan mali yönleriyle, tam bir fiyaskodur. sizlik azalmamı , ço almı ; verimlilik yükselmemi , dü mü tür.

Böyle oldu u halde, bu ba arısızlıklardan sorumlu olanların ve uygulamalardan yararlananların çı ırtkanlıkları devam ediyor. Sanki "do ru" onların tekelindedir ve kar ı çıkanlara kolaylıkla ilkellik, geri kafalılık, damgası vurulmaktadır. Ne yazık ki, özgür dü üncenin be i i olması gereken üiversiteler ve özgür dü ünceyi yayma aracı olarak bilinen medya dünyası bu çı ırtkanlık terörüne kar ı koyamıyor. Hatta, bamba ka ağıdan, üniversiteler yabancı dilde ve yabancı dü ünçe kalıplarına göre e itim vererek ,medya da yabancı haber ve yorum odaklarından aktarmacılık yaparak, farkına varmadan ya da bilinçli biçimde, bu beyin yıkama giri imleriyle i birli ine girmi oluyor.

Sonuçta, böylesine amatalı ve güçlü kampanyayla toplum neredeyse bütünüyle etki altına alınmı , soldaymı gibi görünen partilere bile dü ünçe kompleksi a ilanmı , kısacası yavuz hırsızlar ev sahiplerini bastırmı tır.

*SEK Z NC GÖZLEM: Niteliksizlik
her alana egemen olmu tur.*

Demokrasilerin politikacı kadroları, genellikle, toplumların kremasını, yani en nitelikli tabakasını olu turmaz. Siyasal sürecin, en iyileri de il, iktidar yarı na ve iktidarı kullanmaya en yatkın olanları ba a geçirmesi do aldır. Önemli olan, onların toplum ya amına nitelik kazandıracak yolları açık tutmaları ve kendi niteliksizliklerini topluma aktarmaktan kaçınmalarıdır.

Bu açıdan bakıldığında, herhalde, niteliksizliğin in damgasını Türkiye'de olduğu kadar çeşitli alanlarda ve etkili biçimde toplumun çeşitli kesimlerine vurabilen bir siyasal kadroya pek az rastlanır. Yönetimde, niteliksizlik niteliği kovmuş ve siyasiler kamu yönetiminin her kademesinden en iyileri uzaklaştıran ve kendilerine yakın olmak kolaylıkla daha az iyileri, hatta iyi olmayanları aynı mevkilere getirmenin yolunu bulmuşlardır.

Böyle bir olgunun Türkiye gibi merkeziyetçi geleceğe sahip bir ülkede, zincirleme bir gidişle, ekonomiden sosyal ya da ama, bilimden sanata kadar çeşitli kesimleri etkilemeden kalması zordur. Sonuç, nitelikli insanları toplumdaki ve ülkeden uzaklaştıran genel bir niteliksizliktir.

Ulus ve devlet açısından üzücü olan da şu: Siyaset yoluyla topluma bir "yükselen değer" gibi yayılan niteliksizlik, ülkenin dünyayla olan ilişkilerinde de zayıf konuma sürüklenmesine yol açıyor ve niteliksizlik Türkiye'nin üzerine vurulmuş bir damga gibi görünüyor.

DOKUZUNCU GÖZLEM: Türkiye dünyadaki yeri bakımından a kına çevrilmiştir.

İçteki niteliksizlikleri dıştan da görülen bir ülke, uluslar topluluğundaki yeri bakımından kendine güvenini elbet yitirir. Türkiye, dıştan bakıldığında, dışlanmanın ve yalnız kalmanın ürüntüsüne kapılan, bu nedenle zaman zaman şu ya da bu uluslararası topluluktan yakınlık görmek için çırpınan ve arada sırada bir yerlerden "aferin" alınca ayrı sevinen bir ülke izlenimi vermektedir. Bu, kendisine saygısı olan bir topluma yakınlık bir görüntü de il.

Böyle bir durumun ekonomik gelişme düzeyi veya

insan hakları sicili gibi bazı bakımlardan açıklanabilir nedenleri vardır ve elbette uluslararası dengelerin de i mesi de bunda rol oynar. Ama, bu nedenleri düzeltmeyi in temelinde de yönsüzlük duygusunun yattı ını söylemek hiç yanlı olmaz. Yönünü, hedeflerini, ne olmak istedi ini iyi bilen bir toplum bu inancın gereklerini yerine getirmekte zorlanmaz. Oysa Türkiye, zaman zaman, Birle mi Milletler, Avrupa Konseyi, Avrupa Birli i gibi kurulu ların istedi i standartları tutturmayı çok önemserken, zaman zaman da aynı konularda a irtıcı bir aldırma havasına girip her eyi yabancıların kötü niyetiyle açıklamanın kolaylı na kapılmaktadır.

Aynı a kın tutum, Amerika'yla, slam ve Arap dünyasıyla ili kilerde de kendisini gösteriyor. Özellikle dı borca batıklık, güçlü bir ekonominin ve savunma sanayinin yaratılamamı olması Türkiye'yi kendi çıkarlarına en uygun dı tercihleri yapabilmek bakımından zorluyor. Ekonomide Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu gibi kurulu ların ye il ı klarına muhtaç durumda kalmak, onlar üzerinde etkili durumda olan büyük müttefiklere ba lılı ı bazan ittifak yakınlı ının da ötesine ta ıyabilmektedir. Bunun en açık örne i, ülkenin kendi sorunları bakımından büyük önemi olan Irak politikasında, ulusal çıkarlarla ba kalarının çıkarları arasında zor ikilemlerle kar ı kar ıya kalmasıdır.

Dı ili kilerdeki güçlüklerin büyükçe bir bölümünde içteki ba ıbo lu un, derbederli in ve tutarsızlıkların rol oynadı ı bellidir. Bunlar giderilmeden dı güçlükleri a manın ve Türk diplomasisine layık oldu u saygınlı ı yeniden kazandırmanın olanaksızlı ı açıkça görülüyor.

ONUNCU GÖZLEM: Zayıflayan bünyede demokrasi cumhuriyeti kemirmeye yönelmi tir.

Sorun, yalnızca bir niteliksizlik sorunu de il. Demokratik sürecin bu ülke ko ullarındaki i leyi iyle ortaya

ıkan en hazin sonuç, sinsi bir kar ı devrim akımının cumhuriyetçi ilkeleri tehdit eden boyutlara eri me olana ım bulmu olmasdır. Zayıf d en sosyal bünyenin demokrasisi cumhuriyete kar ı tehlikeli virüsler üretmeye ba lıyor. Bu, demokrasinin do asından de il, zayıflayan bünyeden gelen bir hastalık. Sosyal bünyenin zayıflaması, en sa lam ve sa lıklı demokrasileri bile kemirir. Böyle bir bünyede demokrasi adına istenen ve verilen ödünler, zayıf bünyenin büsbütün çökmesini kaçınılmazla tırır.

Türkiye Cumhuriyeti, büyük olaylardan ve sarsıntılardan geçmeden kurulmu sıradan bir cumhuriyet de il. Temelinde bir ölüm kalım sava ı ve özünde çok eyi de i tirmeye yönelik bir devrimcilik yatıyor. Ayakta kalabilmesi için, ülke ba ımsızlı ı, ulus bütünlü  ve laiklik gibi temel kavramların saklı tutulması, korunması gerekiyor. Böyle bir cumhuriyette, bu kavramlar demokratik sürecin de erevesi sayılmak zorundadır. Cumhuriyetin kurulundaki sava ı kazanan bir ordunun bu kavramları sahiplenmesi ve korumaya çalı ması da ancak böyle açıklanabilir.

Öte yandan, unutmamak gerekir ki, cumhuriyet tek partili yıllarında bile, o dneminn tek partili rejimlerinden farklı olarak, kendisini korumak için yan askeri Falanj kurullarına, Kara Gömlekliler'in yahut S S ve S A kıtalarının benzerlerine gerek duymamı , do rudan do ruya genli e emanet edilmi tir. Çünkü, a da uygarlı a eri mek ve gelecekte o düzeyi a mak gibi uzun soluk isteyen bir yön duygusuyla yola ıkılmı tir. Oysa, günümüzün "demokrasi havarileri", bu yön duygusunu, yani a da uygarlı ın gereklerine yönelme azmini benimsemedikleri için, cumhuriyetin özünü olu turan devrimcili e ve genli in bu bakımdan ön planda rol oynamasına kar ıdırlar.

Ne yazık ki, çok partili düzende bütünlük ve laiklik ilkeleriyle izilmi bir ereve içinde sürüp gitmesi çok daha sa lıklı olabilecek olan demokratik süreç, 1924 25'teki Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve 1930'daki Serbest

Cumhuriyet Fırkası denemelerinde oldu u gibi, 1946 sonrasında çok partili ya ama geçi te de dini ve halkın din duygularını kullanma e ilimine kapılanların tehdidi altına gir mi tir.

"Sezar'ın hakkı" ile "Tanrı'nın hakkı" arasında ayırım gözeten Hıristiyanlıktan farklı olarak toplum ya amının bütün yönlerini düzenlemek, o konularda ilkeler, kurallar, emirler ve yasaklar getirmek isteyen Müslümanlık, ki isel inanç alanından çıkıp toplumsal alana indi i zaman, ister istemez, bilimselli i ve akılcılı ı öne çıkarmak hedefine yönelmi bir cumhuriyetçilikle çatı abilirdi. Kendi devrimci anlayı ıyla toplumu de i tirmeyi amaçlayan cumhuriyet, hem gerçekle tirdiklerini demokratik yoldan korumak, hem de insanların inançlarına ve din duygularına saygılı kalabilmek için dinin etkisini siyasal sürecin dışında tutmak zorundaydı. Oysa, 1946'daki iktidar partisi CHP de dahil olmak üzere, bütün partilerin, derece derece, laik e itimden ödün vermeleri ve toplum ya amının çeitli alanlarını dine göre düzenleme e ilimlerine ho görüyle bakmaları, yava yava , cumhuriyetin özünü olu turan bu "zorunlu laiklik" ilkesini a ındırmı tır.

Bir bakıma, yalnız laiklik alanında kalmayan, oradan ba layarak bilimde, hukukta, sanatta cumhuriyetin kazanımlarını yıpratmaya ve ortadan kaldırmaya yönelik bir a ındırma söz konusudur. Demokrasi, ne yazık ki, sa lı sol lu demagogların elinde, bu sinsice giri imin kamufle edilmesine yarayan bir yönetim biçimi olmu tur. Bu açıdan, cumhuriyetin 75 yıllık geçmi inde son yarım yüzyılı örtülü bir "kar ı devrim" olarak görmek, belki biraz abartılı, ama özde hiç de yanlı olmayan bir gözlem sayılabilir.

D R L N L K E L E R

Gözlemlerin kötülü ü, kötümserlik yaratmamalıdır. Tam tersine, kötü durumlar, de i tirilmesi ve iyile tirilmesi gereken durumlardır. Zaten, devrimcilik, kötülü ün yıkılıp durumların de i tirilmesi ve do ru olanın getirilmesidir.

Akla, bilime ve büyük halk yı ınlarının yararlarına göre do ru olanın.

lkeler bunun için önemli.

Do ru ilkelerle i e ba lamak, kararlarda ve eylemlerde do rultu tutarlılı ı sa lar, çeli kileri önler. Kaynakları kıt ve yeti mi insanları az olan toplumlarda, tutarlılık ba ka yerlerdekinden çok daha önemli. Çeli kili tutmlar yalpalamalara, duraksamalara, geri dönü lere yol açtı ı için, kaynak ve vakit savurganlı ı demektir. lkelerden sö zederken, aynı alanlarda imdi görülen tutarsız ve çeli kili uygulamalara ili kin gözlemlere dönmek bu bakımdan kaçınılmazla abilir.

lkelerin sıralanması, elbet, parti ya da hükümet programlarına benzer br eylem planının ortaya konmasını gerektirmez. Ama, ilkelerin açıklanı ı sırasında, bazan program niteli inde önceliklere ve zamanlamaları yer vermek de zorunlu olabilir. Bunlar, bir bakıma, ilkelerin uygulan

masında gerekli olan programların ipuçlarıdır.

*B R N C LKE: Cumhuriyetin
devrimcili ine inanmak.*

Türkiye Cumhuriyeti sıradan bir cumhuriyet de il. Hanedan tükeni i ya da basit bir darbe sonucunda de il, devrimle kuruldu. Böyle oldu u için, devrimci niteli ini yitirmesi demek, sıradanla ması demektir. "Durmayaalım, dü eriz!" sözü, böyle bir dü üncenin en kısa, en açık anlatımı oluyor. Bu ilke, ba langıçta "Ça da uygarlık düzeyinin üstüne çıkmak" biçiminde belirtilmi olan amaca do ru, bıkmadan yorulmadan, durumları de i tirmeyi, düzeltmeyi, iyile tirmeyi gerektirir. Ama, amacın kendisi de sürekli de i en, yakla tıkça uzakla an bir hedef:" Ç a da uygarlık düzeyi", kolay tanımlanabilir, somut ve belirgin bir düzey de il. O düzeye' "eri mi "" sayılabilecek bir toplumun örnek alınması önerilse bile, hangi toplum?

Bu belirsizlik, sürekli bir dinamizm ve arayı gerektiriyor. Durumlardan kolay kolay memnun olmayı , hep daha iyiyi arayı , gev ekli e, rehavete kapılmayı . Böyle bir yakla ımın belki de bütün toplumlar için do ru, hatta do al oldu u söylenebilir. Ama, böyle bir yarı ta ko ması gereken uzun yollar bulunan Türk toplumu ba kalarına do al gelebilecek ölçüleri ve tempoları benimseyip yava la yamaz.

Daha do rusu, Türkiye'de ""cumhuriyetçiyim!"" demek o kadar ucuz ve kolay olmamalıdır. Cumhuriyetçi geçinip sonra da, sanki bu sözün Türkiye'de anlamı sadece bir devlet biçiminden, yerle ik ve oturma bir ya ama tarzından ibaretmi gibi, sözlerle, sloganlarla, mar larla, törenlerle yetinmek ve hele kurulu düzeni oldu u gibi benimsemek olmak.

www.cizgiliforum.com
engine1

Hele hele, " ikinci Cumhuriyet " etiketi altında, zaten rayından çıkmı olan bir cumhuriyeti bu kez ters yöne giden bir yola sokmak hiç olmaz.

Bununla birlikte, cumhuriyeti ba langıçtaki devrimci felsefe do rultusunda yeniden dü ünme, kurumlarını gözden geçirmek ve ça ın gereklerine Uygun biçimde yeniden düzenlemek gereksinmesi gözardı edilemez. Bu gereksinmeyi yerine getirmek, cumhuriyetin "Rönesans'ını gerçekle tirmek demektir. Batı dünyası nasıl klasik Yunan ve Roma uygarlıklarının dü ünmesini ve sanatını Ortaça sonlarından ba layarak köklü bir aydınlanmanın esin kayna ı saydı ve bununla tam bir "yeniden do u " gerçekle tirdi. Türkiye Cumhuriyeti de, aynı yoldan, hem o aydınlanmanın, hem de kendi kurulu felsefesinin ı ında yepyeni bir dirilik kazanabilir.

Ancak, böyle bir yenilenme çabasını, Kurtulu Sava ı sonrasındaki devrimcili i ele tirip küçümseyen, cumhuriyetçili i ba langıçtaki devrimci felsefesinden Ondokuzuncu Yüzyıl liberalizminin ilkelerini büyük yenilikmi gibi tekrarlayan bir ikinci Cumhuriyetçilik'le karı tırmamak gerekir. Sözde ça da lık u runa dı dü ünme kalıplarını ülkeye aktaran böyle bir yakla ım, aslında bir dirili de il, olsa olsa yenilenme görüntüsü gerisinde, bugünkü yozlamayı "sıkla tırma "dır.

*K NC LKE: Evrensel de erlere
ba lu kalmak.*

Devrimci cumhuriyetin en büyük ba arılarından biri, dü ünme ve sanat alanlarında evrensel insanlık de erlerine yönelik bir kültürel geli menin yolunu açmasıdır. Laik ve hümanist bir e itimin imdiye kadar bu amacı gerçekle tirmeye yetmemi olması, aynı yöndeki çaba

lardan vazgeçmek için geçerli bir gerekçe de il. Tam tersine, ba langıçta açılan yol, çok daha yo un ve tutarlı biçimde zorlanmalıdır. Okullardaki din e itimini bütünüyle seçimlik duruma getiren adımlarla, imam hatip yeti tirmeyi kesinlikle toplumun gereksinmeleri ölçüsünde tutan yaklaşımlarla, her türlü sanata devletçe verilecek destekle, özgür dü üncenin önündeki engellerin kaldırılmasıyla.

Cumhuriyetin, evrenseli ini ba langıçta kabul ettiği de erleri, hakları ve özgürlükleri içeren evrensel insan hakları belgeleri kar ısındaki tutumu da farklı olamaz. Bu bildirgelerin, misakların ve sözleşmelerin olumuna, geli tirilmesine, uygulamasına etkin ve yapıcı bir biçimde katılmak ve ulusal uygulamalarda belgelerin özüne ba lı kalmak cumhuriyetçi ya amda mutlaka yerine getirilmesi gereken bir ilkedir.

Bu etkin ve yapıcı katılım iki yönden ilginç.

Birincisi u: nsan haklarına saygının sa lanması için uluslararası, hatta devletler üstü mekanizmaların kuruldu u ve bu mekanizmalarca yapılacak denetimin artık toplumların iç i lerine karı mak sayılmadı ı bir dünyada ya anıyor. Bu mekanizmaların olu masına ve i lemesine etkin ve yapıcı katkıda bulunmayan bir ülke, ba kalannın iradesiyle konmu kurallara tabi olmanın ezikli ini ta ır. nsanlar ve insan toplulukları kendi iradelerinin de katkısıyla konan ve yürütülen kurallara çok daha onurlu bir davranı la ba lı kalmı olurlar.

kincisi, ulusal uygulamalar açısından bakıldı nda, insan haklarına saygının temel kural durumuna getirilmesi ve bu bakımdan temiz bir ulusal sicilini olu ması arttır. Bu alanda ba arı, uluslararası ve devletler üstü mekanizmalarda ülkenin a ırlı nı arttıracak. Söz konusu mekanizmaları uluslar ötesi çıkar çevrelerinden etkilenen büyük devletlerin de erlerine göre de il, gerçekten evrensel sa

yılacak de erlere göre nesnel biçimde çalı ır duruma getirmekte Türkiye'nin de katkısı olmalı.

insan hakları alanındaki uluslararası ve devletler üstü denetim kurumlarının çalı masında ve kuralların uygulanmasında zaman zaman nesnellikten ve dürüstlükten uzakla ıldı ı, devletler arası politikanın dolaylı yoldan i in içine karı tırıldı ı oluyor. Türkiye, Avrupa Konseyi'nin insan hakları kurulu larında ya da Avrupa Birli i'nin insan haklarını bahane eden tutumlarında bunun örnekleriyle sık kar ıla mı tır. Bu açıdan bakıldı ında böyle bir ül ke için tek geçerli yol, evrensel insan haklarına ba lılık bakımından kendi içinde çok daha sıkı denetimler uygulayarak uluslararası arenaya temiz bir sicille çıkmak, haksızlı a u radı ı zaman da bu temizli in verdi i inandırıcılıkla hakkını en güçlü biçimde savunabilmektir. nsan haklarına saygı, devrimci cumhuriyetin her eyden önce kendi iradesiyle gerçekle tirdi i bir ilke olmalıdır.

ÜÇÜNCÜ LKE: Küreselle meyi do ru yorumlamak.

Bir gerçeklik olarak küreselle meyi görmek, bilmek ve tanımak ile küreselle menin kaçınılmaz sonuçları olarak benimsetilmek istenenleri kabullenmek aynı ey de ildir. Teknolojik geli melerin, ula ım ve ileti imdeki ilerlemelerin, elektronik ve medyatik sistemlerdeki yayılmanın dünyayı, uzaklıklar ve ili kiler bakımından "küresel bir köy" durumuna getirdi i inkar edilemeyecek ve her gün ya anan bir olgu. Bu olgunun dı ında kalmamak, yöntemlerini ö renmek, araçlarını kullanabilmek ve gerekirse daha iyilerini yaratmak elbet ça da düzeye eri menin ve onu geçmenin yollarından biridir.

Ama küreselle meyi bu teknik anlamıyla almayı ide

olpjik, kültürel, sosyal ve ekonomik yanlarım da teknolojik geli melerin kaçınılmaz sonuçlan olarak benimsemek do ru mudur? Kaçınılmaz diye sunulan bu sonuçların ge- risinde dünyaya egemen olan veya olmak isteyen uluslar ötesi büyük sermaye çevrelerinin, elektronik kolaylıklar yoluyla dünyayı hızla dola an büyük sermaye akımlarının ve onlardan güç alan devletlerin, blokların, kıtasal birle - me hareketlerinin iradesi yok mu? Örne in her alandaki kuralsızla tırma, sınırsız serbest ticaret, özelle tirme ve vergisizle tirme giri imleri kesinlikle geli mi büyük dev- letlerin i ine gelen, ama ba kalarının ve özellikle geli me yolundaki ülkelerin i ine gelip gelmeyece i en azından tartı malı olan ilkeler de il midir?

Bunlara tartı masız ve önlemsiz teslim olmak, özel- likle Sovyetler Birli i'nin da ılı ıyla birlikte iyiden iyiye sınırsızla ıp bütün dünyayı etkisi altına alan yepyeni bir emperyalizmin kurbanlı ına soyunmaktan farksızdır. Bi- rinci Dünya Sava ı sonrasının azgın emperyalizmine kar- ı koymu bir devrimin ürünü olan Türkiye Cumhuriyeti, küreselle menin teknolojik yanıyla ideolojik yönünü bir- birinden ayırmayı, ülkenin gereklerine uygun biçimde ken- di geli me çizgisini tutturmayı ilke olarak benimsemek zorundadır.

DÖRDÜNCÜ LKE: Dü ünce ba ımsızlı ın sa lamak.

Cumhuriyetin devrimci niteli i ve gelece i bakımın- dan büyük tehlike, ülkeye yön verecek durumda olan dü- ünme, yayma ve karar alma odaklarının yanılıcı etkiler altına girmesidir. Küreselle en dünyada, dü ünce özgür- lü ünün sa lanması ve ayakta tutulması büyük önem ta - yor. Eski devlet gelene i çerçevesinde bireysel ya da ku

rum sal bir serbestlik ve sınırsızlık sorunu olan bu konu, artık ulusal ba ımsızlı ın en kritik konusudur. Teknolojik geli meler yoluyla her türlü etkiye açık olan ve aslında bi- li im ya da ileti im alanlarındaki teknolojik sıçramalar do- layısıyla "bilgi ça ı" 'na girdi i söylenen bir dünyada, ba- ımsızlık artık topla tüfekle, birle me hareketlerinin büs- bütün dı ında kalan dı politikalarla ve kapalı ekonomiler- le sa lanacak bir durum de il. Dü üncenin hem bütün et- kilere tam anlamıyla açık, hem de her türlü etkinin orta- sında ba ımsız kalabilecek kadar sa lam olması gerekiyor.

Amaç, dü ünce ba ımsızlı ını toplumun her katın- da yaygınla tırmak, bunun için nitelikli e itimle bütün nü- fusun genel niteli ini yükseltmek ve insanlarımız arasın- da daha yüksek düzeyli bir görü alı veri i sa lamaktır.

Bu kapsamda, en yüksek bilgi ve dü ünce üretme merkezleri olan üniversitelerin özerkli i son derece önem- li.

Özerklik demek, erkini, yani gücünü kendi özünden alan demek. Bilimsel çevrenin ve akademik ya amın süz- gecinden geçerek belirli bir olgunluk ve bilgi düzeyine gelmi , ba ka bir deyi le kendileri de "özerkle mi " in- sanlarca yönetilmesi gereken üniversiteler, para kaynakla- rı ne olursa olsun, o kaynaklardan ba ımsız olarak ara tır- ma ve ö retim yapabilmelidirler.

Özerkli in asıl anlamı ve en kritik sorunu burada or- taya çıkmakta. Devletin ödenekleriyle ya da vakıfların pa- ralarıyla ya ayan üniversitelerin devlete ya da vakıflara egemen olanların etkilerine kar ı özerklik zırhıyla korun- ması gerekiyor. Yoksa, o egemenliklerin, toplumu etkile- yen de erleriyle birlikte, tekrarlanması ve ku aktan ku a- a aktarılması gibi hiç de yaratıcı olmayan bir sonuç orta- ya çıkacaktır. Oysa, üniversite, yerle ik durumları sürdür- mek için de il, her türlü etkiden uzak olarak ara tırma ya

pıp ö retmek, gelece in ku aklarını ba ımsız dü ünceli ve durumları de i tirebilecek ölçüde donanımlı yeti tirmek için vardır. Bu bakımdan özellikle yüksek ö retimin parasız ve bütün yeteneklere açık duruma getirilmesi, yalnız sosyal e itli in de il, toplumun tümünü ba ımsız dü ünceli yeti tirmenin de gere i olmaktadır.

Bu ilkenin uygulanmasında dikkat edilecek noktalardan biri de, ö retim aracı olarak yabancı dil kullanmanın belirli bir dı etkiye a ırlık verecek ölçülere varmasıdır. Evrensel bilgi kaynaklarına açık ve nitelikli bir yüksek ö retimde yabancı dil bilgisinin önemi inkar edilemez. Ama, ö renciye nitelik kazandıracak iyi bir yabancı dil ö retimi ile "yabancı dilde ö retim"i birbirine karı tırmamak gerekir. Bir yabancı dilde üniversite ö retimi, ö renen ö reten ili kilerindeki a ıkar güçlükleri yanında, o dilin toplumlarına egemen olan dü ünçe tarzlarına ba ımlılık gibi uzun vadeli etkiler de do urabilir. Örne in, İngilizenin Türkiye'deki bazı üniversitelerde bilim ve ö retim dili olarak benimsenmesi, bütün direnme çabalarına kar ın kaçınılmaz biçimde, Amerikan İngiliz alemine egemen olan bakı açılarının dolaylı yollardan bu ülkeye aktarılması anlamına gelmez mi?

Eski sömürgelerde bile do al kar ılanmayan ve tepki uyandıran bu durumun Türkiye'de kabul görmesi gerçekten a ırtıcıdır. Hele bunun gerisinde, bazan, "Çocuk hiç olmazsa bir dili iyi ö renerek okul bitirsin!" biçiminde ta orta ö retim a masındanberi süregelen basit bir 'veli etkisi' yatmaktaysa!

Bu bakımdan, ilke, yabancı etkileni leri çe itlendirmek ve en iyisi, yabancı dil bilgisini, asıl bilim ve ö retim dili olması için her türlü çabayı hakeden Türkçenin yanında yardımcı dil olarak kullanmak olmalıdır.

Görünürde yabancı dil ba ımlılı ı gibi gözükten bu

duruma aslında dü ünçe

ba ımlılı ının bir parçası olarak bakmak gerekir. Ya-
bancı bir dil, ço u zaman, olaylara belli bir açıdan bakma-
nın, de i ik bir dünya görü ünün, farklı de erlerin aktarı-
cısı oluyor. Bu açıdan, hiç ku kusuz, ki ili i zenginle ti-
rip renklendiren bir unsur. Ama, yalnızca bir dilin egemen-
li i söz konusu olunca, tek yanlı bir kültür emperyalizmi-
nin aracı da olabilir; dengelenmesi ve çe itlendirilmesi ge-
reker, önemli olan, bu ayrıntıların ötesinde, durumları ve
geli meleri ba ımsız olarak dü ünüp ba ırız hükümlere
varabilen ku akların yeti tirilmesidir

*BE NC LKE: Ulusal devletin de erini
ve i levini bilmek.*

Günlük dilde "ulusal devlet" sözü, ço u zaman, bi-
lim dilindeki "ulus devlet" kavramı için kullanılmakta.
Bazan, "ulus devleti" dendi i de oluyor. Bu kavram, na-
sıl adlandırılırsa adlandırılınsın, hukuktaki anlamıyla, belir-
li ülke sınırlan içinde olu turulmu bir ulus bütünlü üne
dayalı siyasal örgütlenme demektir. Ulusal devletin, özel-
likle insan hakları açısından bakıldı ında dikkati çeken il-
ginç bir özelli i var: Ulusal devlet, hem etkili gücüyle in-
san haklarına saygının anlamlı biçimde gerçekleştirilmesi
açısından en elveri li çerçeveyi olu turuyor, hem de vatan-
da lar üzerinde do rudan do ruya kullanabildi i yetkiler
dolayısıyla zaman zaman insan hakları ihlallerinin sorum-
lusu durumuna dü ebiliyor.

"Elveri li çerçeve" kavramı, insanları insanca ya-
atmaya yönelik bütün giri imler için çok önemli ve kri-
tik bir kavram. Salt birey açısından bakıldı ında, çevresin-
dekileri insanca ya atmak, yani onurlarının korunmasın-
dan geçimlerinin sa lanmasına kadar bütün giri imlerde

ba arılı olmak bakımından en elveri li çerçeve, hiç ku kusuz, ailedir. Birey, gücünün en azından buna yetmesi gerekti ini dü ünür ve bunu somut, eri ilebilir bir hedef olarak benimser. Üstelik, bu çerçeve onun do al sevgi ve ba lılık çemberidir. Böyle bir do allı n ötesine geçildi inde, aile dı ndaki çember, siyasal inanç sistemleri yoluyla mahalle, kasaba, kent, bölge olarak geni ledikçe, sevgi ve ba lılık yo unlu u ister istemez azalır, çerçeve içindeki güçlükler artar, çerçeve elveri sizle ir.

Elbette devrimci insancılık bakımından ya da, ille öyle bir ad vermek gerekiyorsa, sol felsefe açısından ideal olan çerçeve, Tevfik Fikret'in

"nev i be er" dedi i tüm insanlıktır. Ama, bunun, en azından yakın gelecekte somut olarak yapılabilecekler anlamında elveri li bir çerçeve olmadı ı açıktır. Tehlike, sevgi çemberini çok fazla geni letmek ve çabaları a ırı yaygın bir yüzeye, büyük dilime sürülmü azıcık tereya ı gibi, fazla geni bir alana yayarak iyiden iyiye inceltip anlamsızla tırmak tehlikesidir. Üstelik, uluslararası politikanın ve dünyaya egemen olan ekonomik sistemin niteli i, en azından u ça da, böyle bir yakla ımı gerçekçi olmaktan çıkarıyor. Kaldı ki, ulusal devlet çerçevesinde kendi insanını "kurtarıp yüceltmi " bir toplum, e er toptan bir bencilli e kapılmamı ve evrensel insancılık felsefesini sürdürebilmi se, öbür toplumların insanlarını "kurtarıp yüceltmek"te de herhalde çok daha etkili olabilecektir.

Üstelik, ulusal devlet çerçevesi, yalnız insan hakları konusunda de il, insanları insanca ya atmaya yönelik ekonomik, sosyal ve kültürel her türlü çaba konusunda da birçok bakımdan en elveri li çerçeve olarak gözükmüyor.

Ulus, Büyük Fransız htılali'nden miras kalan anlamıyla, ırk, dil, din ve mezhep ayrılı ı gözetmeden birlikte ya ama iradesi çevresinde olu mu bütünlük olarak ta

nımladır. Böyle bir ulus kavramına dayanan ulusal devletin çerçevesi, bu niteliyle, insancıl felsefe ve yapılacak işler bakımından yeterince anlamlı bir büyüklük olmaktadır. Bir bakıma insanın, gerçekle tirmek istediği idealleri bütün insanlık gibi çok daha büyük bir çerçevede gerçekle tirmeye soyunmadan önce, hiç olmazsa ulusal devlet çerçevesinde dava sahibi olması çok daha gerçekçi, göze alınabilir bir tutum değildir mi?

Sonra, sol felsefe açısından bakıldığında, emekçinin özgürlüğü ve mutluluğu ancak ekonomik ve sosyal koşulların değiştirilmesiyle sonsuza doğru hiç durmaksızın gerçekle tirilecek bir süreç ise, bu koşulları, aralarında bağlantılar ve denklemler kurup bir bütün olarak deği tirmek için en elverişli çerçeve de yine ulusal devlet değildir mi? Daha küçük çerçeveler, bölge, il ya da kent olarak, iyi planlanmış politikalarla bağlantılı yerel uygulamalar açısından pratik çevreler olursa da, akıllıca seferber edilip kullanılacak ve belirli hedefler üzerinde yoğunlaştırılacak geniş kaynaklar ancak ulusal çerçevede vardır.

Öte yandan, Avrupa Birliği gibi ekonomik bütünleşme hareketlerinin yavaş yavaş siyasal bütünleşme hareketlerine dönüşerek ulusal devleti kısa zamanda geçersiz kılacak biçimindeki düşüncelerden söz edenler çıkacaktır. Ancak bu düşünceler, bazan gerçeklerin tam olarak bilinmeyiinden kaynaklanır, bazan da uluslar ötesi büyük sermayenin hedeflerine bilinçli veya bilinçsiz biçimde hizmet eder.

Avrupa Birliği'nin siyasal bütünleşmeye dönüşümü ve özellikle tek para uygulamasıyla bu sürecin daha da hızlanacağı doğrudur. Ancak, bunun ulusal devlet kavramı üzerindeki etkileri bakımından birkaç noktanın belirtilmesi gerekir.

Birincisi, Belçika, Hollanda, Lüksemburg arasındaki Benelux gümrük birliğiyle bağlantılı Avrupa Ekonomik

www.cizgiliforum.com
engine1

Toplulu u a amasından geçerek Avrupa Birli i'ni do ur mu olan bütünle me hareketi, siyasal hedef olarak federatif, hatta konfederatif yapıya bile eri mi durumda de il. Ticari, mali ve en geni anlamıyla ekonomik konular dı nda ulusal devletlerin siyasal yetkilerini aktardıkları merkezi bir otorite henüz olu madı.' "Euro" adıyla tek pa ra uygulamasının böyle bir sonuç do urup do urmayaca ı ya da bir tersine gidi tepkisi yaratıp yaratmayaca ı ke sinlikle bilinmiyor. En azından, böyle bir olu umun hayli süre gerektirece i, olu tu u zaman da ulusal devlet yapı larının ana çizgileriyle uzun süre ayakta kalmaya devam edece i kesindir. Amerika Birle ik Devletleri'nin ve federal anayasalı sviçre Konfederasyonu'nun deneyimleri bu nu gösteriyor. Ü stelik, Avrupa bütünle mesinin ulusal dev letleri büsbütün ortadan kaldırıcı bir etki do uraca ı da ke sin olarak söylenemez. Belki de, tam tersine, ulusal dev leti Avrupa toplumlarının "hem ulusal, hem de ortak" çı karlarına uygun biçimde ayakta tutmak için dü ünülmü ve bu amaçla sürdürülen bir olu umla kar ı kar ıyayız. Bir çeyrek yüzyılda iki büyük dünya sava ı çıkararak birbirle riyle kapı mı olan Avrupa devletleri, kendi ulusal çıkar larını da iyi koruyan sürekli bir barı ortamında ya amak için böyle bir özel ve ortak bir çerçeveye muhtaçtılar. Av rupa Ekonomik Toplulu u'ndan sonra Avrupa Birli i den en çerçeve bu gereksinmeyi kar ılamı ve kar ılamakta dır. Örne in, ortak para "euro"yu kullanacak ülkeler için konan ölçütler, hem ulusal devletlerin ekonomilerini sa lam temeller üzerinde tutmaya, hem de ulusal hataların bütün kıtaya zarar vermesini önlemeye yöneliyor. Kamu borçlarının yurtiçi gayrisafi hasılanın yüzde 60'ını a ma masını, bütçe açıklarının aynı hasılanın yüzde 3'ünü geç memesini, enflasyonun Birlik üyelerindeki ortalama enf lasyon oranına göre bir iki puandan daha fazla olmaması

m isteyen ölçütler bunlar. Avrupa Birli i'nin ana organı olan Avrupa Komisyonu, örne in talya'yı bu bakımlardan uyardı ı zaman, hem Avrupa'nın, hem de talya'nın lehine bir uyarıda bulunmu oluyor.

Elbet, Türkiye'nin bu tarz bütünle melere katılması, kabul edilmesi, hatta ça rılması henüz pek yakın bir gelece in i i de il.

yi ki de il.

Çünkü Türkiye Cumhuriyeti'nde ulusal devlet olarak yapılması gerekip de yapılmamı , yarım kalmı ve yapılacak daha bir yı ın i var. Bunlar tamamlanmadan o çe it bütünle melerin içine büsbütün girmek, bu i lerin yapılmaması ya da ancak ba kalarınca istenen biçimde yapılması tehlikesini de birlikte getirir, bizim devlet çerçevemiz ve "i imiz", avrupa devletlerinininkilerden farklı. Uzak ve yakın geçmi imiz, tam anlamıyla Avrupa potasında de il. Ulusal devleti güçlendirmemiz, oradaki bütünle -meye katılmamıza, o "çok özel süreç"in potasında pi mimize ba lı de il.

ALTINCI LKE: Ulusal bütünlü ü, sınıflar ve bölgeler arası sosyal adalette aramak.

Ba langıçta amaçlanan bütünle mi ulus kavramını gerçekte tirip ona dayalı olarak" ülkesi ve ulusuy la bölünmez bütünlük" diye tanımlanan devlet anlayı ma eri mek, bugün ya anan bölünmeleri ve kutupla maları da bütünüyle ele alıp çözmeyi gerektirir. Bunlardan birini öne çıkarmak ve a ırlı ı yalnız ona vermek sorunu çözmeye yetmeyecektir. Çünkü bölünme ve kutupla maların her biri, hem ba ka bölünme ve kutupla maların nedenlerinden biridir, hem de onlardan etkilenmeye devam etmektedir. Dolayısıyla, bu konudaki temel ilke, çözüm arayı larında da

bir bütünlük ve tutarlılık gözetmek olmalıdır.

Örne in dincilik laiklik kutupla masının ve bundan güç alan siyasal slamcılı ın özellikle gelir da ılımındaki bozukluktan kaynaklanmadı ını söylemek mümkün müdür? Dolayısıyla, bu bozuklu u düzeltmenin din konusundaki kutupla mayı azaltaca ı da rahatlıkla savunulabilir.

Devlet statistik Enstitüsü'nün ve Ekonomik, Siyasal Ara tırmalar Vakfı'nın "Türkiye Co rafyasında Gelir Da ılımı ve Oy Da ılımı Arasındaki li kiler" konusunda yaptı ı bir çalı ma gösteriyor ki, 24 Aralık 1995 milletvekili seçimlerinde Refah Partisi'ni, "merkez sol" sayılabilecek DSP ile CHP'nin toplam oylarını da geçerek birinci parti yapan yöreler hep ulusal gelirden en dü ük pay alan yerler olmu tur: Bu gelirin ki i ba ına yıllık 654 1.000 dolar olarak hesaplandı ı yerlerde "merkez sol"un yüzde 6,63 oyuna kar ılık Refah Partisi yüzde 26,75 oy almı ; 1.000 1.500 dolar arası geliri olan yerlerde yüzde 15,10'a kar ı yüzde 26,33 ve 1.500 2.000 arası gelir grubunda ise, yüzde 16,44'e kar ı yüzde 25,63.

Bu yörelerin en belirginini olan Güneydo u'da, etnik niteli i a ır basan HADEP'in yüzde 21,99'la ikinci parti durumuna gelmi olması da, çe itli etkenler arasındaki ba lantıyı açıkça ortaya koyan bir ba ka göstergedir.

Gelir da ılımında ve kaynak tahsisindeki e itsizlikler denetimsiz bir kapitalist geli meyle öylesine hızla büyüyor ki, etnik farklılıklar sanki esas e itsizlik kayna ıymı gibi görülmeye, bunun ezeldenberi hep böyle oldu u dü ünülmeye ba lıyor. Dolayısıyla, düzelmenin ancak köktenci yollardan, yepyeni siyasal örgütlenmelerle sa lanabilece i sanılıyor. Oysa, e itsizli in kayna ını açıkça ortaya koymak, yani bu sonuçları Türkiye'deki yarım yüz yıllık kapitalist geli me politikalarının üretti ini, geli me aynı tarzda sürdürüldükçe ek olarak yeni topluysal hasta

lıkları da çıkıp siyaset gündeminde başa sıraya oturacaklarını göstermek gerekiyor.

Bugünkü durumun ortaya çıkmasında, yalnız sınıflar arası gelir dağılımı bozukluğunun değil, bölgeler arası gelir dağılımı dengesizliğinin de büyük rol oynadığını inkar edilemez. Rakamların açıkça gösterdiği dengesizlik ile Güneydoğu sorunu ve hatta terör arasındaki bağlantı çok açık. Bu bakımdan, şimdiye kadar uygulanmaya çalışılan "kalkınmada öncelikli yöreler" politikasının yetersizliğini görmek gerekiyor. Konuyu "bölgesel kalkınma ekonomisi"nin gerekleri ışığında, talya'nın geri kalmış bölgeler için geçmişi denediği "Güney Sandığı" veya "Güney Projesi" (Cassa per il Mezzogiorno) uygulamasına benzer planlı bir anlayışla ele alınabilir. Ancak, Avrupa Birliği'nin bu projeyle ilgili uygulamaları bile rekabet kurallarına aykırı bulup itiraz ettiği ve yalnızca bölgedeki girişimcileri teşvikle yetinen zayıf bir "Kalkınma Kurumu"na izin verildiği de unutulmamalı. Bölgesel sorunlarını çözememi bir Türkiye'nin bir gün bu nitelikteki Avrupa Birliği'ne tam üye olduğunda ne gibi durumlarla karşılaşacağı daha iyi anlaşılıyor! Tam üyelik konusunda sabırsızlıktan uzak durmanın nedenlerinden biri de bu olmalıdır.

Ama, yöreler arasındaki eşitsizlikler, yalnız Doğu Batı dengesizliğinden ya da geniş bölgeler arasındaki gelir farklılığından ibaret değil. Marmara, Ege ve Akdeniz'in gelişimi "diye bilinen illerinin içinde de hayli" geri kalmış birçok ilçe var. Devlet Planlama Teşkilatı'nda 1993 verilerine dayanarak yapılan ve 858 ilçeyi 32 ayrı dernekene göre altı gelişimlik kategorisine ayıran 1996 tarihli bir ara tırma, birbirine çok yakın yerler bakımından da büyük zıtlıklar bulunduğunu gözler önüne seriyor: Varlıklı illerin "büyük şehir" belediyeleri veya merkez ilçeleri

de dahil, birinci geli mi lik kategorisine giren ancak 15 ilçe var Türkiye'de. Dördüncü sınıfa giren 335 ilçe en yaygın grubu olmaktadır. Bunların bile ancak 55'i Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da; çünkü, Anadolu'nun bu bölgelerindeki ilçeler daha düşük kategorilere girmektedir: Birinci sınıf 96 ilçeden 42'si, altıncı sınıf 101 ilçeden 85'i Doğu ve Güneydoğu'da.

Bu durum, dengesizliklerini asgariye indirmeye ve bütünüyle bir toplum yaratma bakımından bilinçli ve planlı bir yaklaşımın gereğini, yalnız bölgeler açısından değil, iller ve ilçeler açısından da ortaya koyuyor. İl ve ilçe birimlerini dengelendirici bir anlayışla içeren bölge planlamaları, aslında bölgeler arasındaki ve bölge içlerindeki uçurumları gidererek, bu konuda zaman zaman duyulan bölgeselcilik ve ayrılıkçılık endişelerini karıştırmamalı olacaktır.

Her eyden daha önemli olan, sınıflar ve bölgeler arası sosyal adaleti öne çıkaran böyle bir kalkınma ve gelişme anlayışının Türkiye'de laiklik dincilik konusundaki tehlikeli ikilemi ortadan kaldırmaktaki olumlu etkisini görebilmektir. Dikkat edilmesi gereken nokta şudur: Türkiye gibi ülkelere "ihraç edilen" kalkınma modeli, yani ekonomiyi plansız, serbest piyasa mekanizmalarına terkeden model, sonuçta bizimki gibi çelişkili, uçurumlu, gerilimli ve kutuplaşmış bir toplum yaratıyor. İnsanlarımızın bir bölümü gitgide daha varlıklı duruma gelip Batı'dakilerden farksız yaşamakta; bir kısmı ise, göreceli olarak gitgide yoksullaşıp sefillik mahkum oluyor. Ya da, sefillikten kurtulsa bile, varlıklı çevrelerin yaşam tarzına yabancı ülkelerde çekilmiş bir televizyon filmi seyrediyor gibi ancak uzaktan bakabiliyor.

Dengesiz toplumda, ister istemez, insanın içine din de girmekte. Din, bütün bu dengesizlikleri gidermenin çaresi diye, ya bu dünyaya ilkin olarak kutsal kitaplardan

alınma recételes sunuyor, ya da öbür dünyaya ili kin avutucu sözler ediyor. Elbet bütün bunlardan tutarlı bir ekonomi kavramı yahut eme e dayalı bir de erler bütünü çıkarmak güç. "Herkes dürüst davranırsa, belirli ölçüde zekat verirse toplum da dengeli olur" gibi kolaycı yanılgılara dü üyor insanlar. Böylece, dengesiz toplum görüntüsü, laik olmayan dü üncelerin geli mesi için elveri li bir zemin olu turmakta. Son onbe yirmi yılın, hatta son yarım yüzyılın kabaca özeti budur.

Sorunu tersinden alarak, aslında bölünme unsurlarından biri olan tarikatlardan sosyal i levler beklemek de yanlı . Tarikatların hızlı geli me ve ça da la madan do an "sosyal ok'Marı emerek, sosyal dokuyu korumada yararlı oldu una ili kin dü ünceler ileri sürülüyor. Hatta, iyi ve kötü tarikatlardan sözedip iyilerden olumlu katkı bekleyenler var. Oysa, devrimci cumhuriyet, tarikatın kötüsüne de iyisine de kar ı olmak zorundadır ve iyisinden medet umamaz. Sosyal oklar konusunda da çare, ekonomik ve sosyal politikaların do rulu unda ve e itim politikalarının yo unlu undadır.

öte yandan, sadece Atatürk ve cumhuriyet sözleri ederek, birbirine benzer törenler düzenleyerek ve Batılı-la ma kavramlarını tekrarlayarak laiklik kar ıtı güçlerle mücadele eder gözükmek de yetersiz, hatta geri tepici. O güçlerle ba a çıkabilmenin ba langıç noktası da, yanlı ekonomik ve sosyal politikaları düzeltmek, halk yı nlarının benimseyece i çözümler ortaya koymak ve insanların günlük ya amlarına ili kin gerçek özlemleri kar ılayarak cumhuriyet kar ıtı güçleri seçim yoluyla yenebilecek siyasal a ırlı ı olu turmaktır.

Dikkati çeken nokta u: Laiklikten, cumhuriyetten yana olduklarını söyleyenlerin büyükçe bir bölümü, imdiye kadar Batıcılık ve ça da lık adına öyle bir ekonomik

ve sosyal modeli savundular ki, o model, yarattığı tepkilerle ve dolaylı biçimde laiklik karşıtı güçlerin ekme ine ya sürdü. lerici geçinenleri toplumun ezilmi tabakalarından, i çiden köylüden uzakla tıran ve halk yı ınlarını cumhuriyet dü manı çevrelerin cephesine iten de bu oldu. Dolayısıyla, asıl gerekli e itim ve bilinçlendirme çabası, savunulan yanlı ekonomik model ile ürkülen sosyal ve siyasal tablo arasındaki ba lantıyı görmeyen bu çe it "ça - da " kesimlere yönelik olmak zorundadır.

*YED NC İLKE: E itimi en sa lam
bütünle tirici saymak.*

Ulusal bütünlü ü sa lamak için, yalnız gelir da ılı- mındaki bozukluk yahut bölgeler arasındaki e itsizlik üze- rinde durarak ça da ve nitelikli ya ama tarzını bütün nü- fusa ve ülkeye yaymayı amaçlamak yetmiyor. Vatanda la- rın, de i ik gruplar olarak, ulusal bütünlük kavramına kar- ı tepkilerini anlamaya çalı mak ve bütünlü e götürücü te- mel çözümlü bu anlayı ın ı ı ında aramak da gerekli.

Örne in, Güneydo u sorunu niçin bugünkü boyut- larına varmış tır? Sorunu bir etnik kimli in kabulü ya da reddi gibi tek bir ikileme ba lamak yetersiz. Yahut yalnız- ca ekonomik etkenlerden veya gelir da ılımdaki bozukluk gibi sosyal durumlardan sözetmek, sorunun bu boyutlara varmış olmasını açıklamak bakımından eksik kalıyor.

Belki, böylesine tartı malı konulara geçmeden ön- ce, imdiye kadar yapılmı a ikar hataların düzeltilmesiyle i e ba lamak daha do ru olabilir. Böyle bir yakla ım, zor sorunların çözümünü de kolayla tıracaktır.

En ba ta, anadilin konu ulması, basılı, sözlü ve gö- rüntülü yayıncılıkta kullanılması, yerel kültürün ara tırıl- ması ve ya atılması gibi hem insana saygının gere i olan,

hem de uygulandı ı zaman ulusal bütünlük anlayı ına öz-
de zarar vermeyen özgürlüklerin tanınması gerekiyor.

Yerli ve yabancı uzmanların ara tırmaları da do ru-
luyor ki, Kürtçe, ba lıcaları Kurmanci, Zazaca, Sorani ve
Gorani olmak üzere, sözcükleri ve fiil çekimleri farklı, ne-
redeyse ayrı birer dil niteli inde de i ik lehçeleri ve alt
grupları olan bir dil. Kürtçe de il, Kürtçeler söz konusu.
Böyle olmayıp da milyonlarca insanın çok geni bir co -
rafyada aynı biçimde kullandı ı tek bir Kürtçe olsaydı, bu
dile tanınacak kültürel özgürlüklerin ulusal birlik üzerin-
de olumsuz etkisi olabilece inden sözedenlerin endi esi
belki bir ölçüde haklı olabilirdi. Oysa, böyle bir durum söz
konusu de il; çe itli "Kürtçeleri'e tanınacak özgürlükler
insanları kendi benlikleriyle ve içinde ya adıkları ulusal
çerçeveyle biraz daha barı ık duruma getirmekten öteye
bölücü bir sonuç do urmayacaktır.

Ama anadili ulusal ve resmi dilden farklı olan vatan-
da ların kendi ki iliklerini geli tirmeleri ve bu ki ili i için-
de buldukları topluma da kabul ettirebilmeleri, söz ko-
nusu özgürlüklerle birlikte, onlar için hak, devlet için de
görev olan bir sorunun iyi çözümlmesine ba lıdır: Büyük
ulusal çerçevede temel ileti im aracı olan, yani bütün va-
tanda ların birbirleriyle ve sistemle ili ki içinde olmaları-
nı sa layacak tek ortak araç olacak bir dilin kadın erkek
herkese en iyi biçimde ö retilmesi. Çünkü böyle bir araç
edinmeden toplumda e it vatandaş olmak, elde edilebile-
cek en iyi e itimi almak, ki ili ini geli tirip yükselmek
mümkün de il. Elbet bunların olabilmesi için ba ka ey-
lerde gerekli ama, ba langıç ko ulu, " olmazsa olmaz" ko-
ul bu.

Cumhuriyetin büyük ba arısızlı ı da burada. ,

E itim sisteminin bunu çoktan ba armı olması ge-
rekirdi. Ama, ba arılması için vakit geçmi de de ildir.

Yeter ki, ulusal dili ö retme görevinin yerine getirilmesi ile anadil konusundaki özgürlüklerin tanınması atba ı gitsin; ba ka bir deyi le, anadil konusundaki özgürlüklerin geni letilmesini isteyenler aynı zamanda kendilerine ulusal dilde iyi ö retim verilmesini bir vatandaşlık hakkı olarak isteyebilmelidirler.

Böyle yapıldı ı zaman, temel e itimin anadille verilmesine ili kin e ilimlerin anlamsızla aca ı ve böyle bir tutumdan do acak olumsuz sonuçların daha iyi görüleceği kesindir. Temel e itimini "Kürtçeler"den biriyle yapmı gencin, birbirinden çok farklı lehçelerle böyle bir ey mümkün olsa bile, edindi i bu araçla e itim düzeninde ve toplumda nereye kadar gidebileceği bellidir. Kaldı ki, yine yerli ve yabancı uzmanlar "Kürtçeler"den hiçbirinin e itim dili olarak kullanılamayacağı görü ünde birle iyolar. Unutmamak gerekir ki, anadilin ya da, daha genel bir deyi le yerel dillerin yazılı, sözlü ve görüntülü yayında serbestçe kullanılması ile ulusal e itimin bu dillerde yapılması aynı ey de ildir. Ulusal e itim, ulusal dilde olur. Zaten, etnik kültüre ili kin özgürlükler sa landıktan sonra, okul e itiminin ulusal dilde yapılması insanların benli iyle çatı an bir konu olmaktan çıkacak, tam tersine, kültürel özgürlüklerin tanınmasıyla saklı tutulmuş olan ki isel benli e yeni zenginlikler ekleyen bir unsur olarak görülecektir. Hatta, bu özgürlüklerin, ulusal dildeki temel e itim içine seçimlik olarak yerle tirilecek bir anadilde bir "yerel folklor" dersiyle tamamlanması bile dü ünülebilir.

Kaldı ki, bu konular tartıldı ı zaman sık sık gündeme getirilen "kimlik" kavramını sanki çok geni insan yı nlarını rahatlıkla kapsayarak bütün benlikleri içine alabilecek kesinlikte belirgin bir kavrammı gibi görmek de yanlış . "Kürt kimli i" dendi i zaman, bunun milyonlarca benlikle tam olarak örtü tü ünden ve "kimlik" denen

www.cizgiliforum.com
engine1

kavramın, nüfus ka ıtlarındaki bilgiler dı ında, ço u za-
man bireysel gerçekliklerden uzak bir yanılısama olmadı-
ından emin miyiz? Hepimizin kimli i sürekli bir olu ma,
etkilenme ve biçimlenme içinde de il mi? Üstelik, siyasal
örgütlenmenin, hatta e itim sisteminin düzenlenmesi gibi
konuları, birlikte ya amanın en elveri li çerçevesi sayılan
ulusal bütünlük dı ında böylesine belirsiz ve kaypak kav-
ramlara dayandırmak da yanlı . Öylesi, insanları etnik kav-
gaların ke meke ine, "yeni bir Ortaça " m karanlı ına sü-
rükleme tehlikesi ta ımıyor mu?

Bu bakımdan, "Kürt kimli ini tanıma" gibi anlam-
sız ve içi bo sözler yerine, konuyu özgürlükler ve haklar
çerçevesinde ele almak ve bu kavramlar arasında denge
kurmak daha do ru olacaktır. Vatanda lar, etnik nitelikle-
ri ne olursa olsun, devletten bireysel özgürlüklerini kabul
edip korumasını isterken, aynı zamanda ulusal dilin en iyi
biçimde ö retilmesini ve bunun da ötesinde kendilerine en
yüksek düzeyde nitelikli e itim verilmesini istemek hak-
kına da sahip olmalıdır. Öte yandan, devlet de, hem bu öde-
vini yerine getirmeyip hem de bireysel özgürlükleri tanı-
mamak gibi çift yanlı bir hataya dü memelidir.

1920'lerin 13 milyonluk köylü ço unluklu toplumun-
da ilkokul düzeyinde bütünlü tirici olan e itimin yaygın-
la tırılması yeterli ve önemli hedefti. Ama, 1950'den son-
ra, e itimin bütünlü tirmeyi sürdürmesi daha yüksek düze-
yi de alabildi ine kapsamıyla ve kalitenin, yani niteli in
esas olmasıyla mümkündür. Olmayan, yetersiz kalan bu-
dur. Sa ideoloji ve politikaların halk yı nlarını yönlē-
direbilmesi e itimin ilkokul düzeyinde tutulup sınırlı öl-
çüde de olsa yaygınla tırılmasıyla ve daha yüksek düzey-
de e itimin ihmal edilmesiyle kolayla tırılmı oldu. Daha
do rusu, 1950 öncesinin düzeyi, 1950 snrası iktidarların
hem basit, hem kendi açılarından "'büyük" hedeflerine tı

patıp uygun dü tü.

Burada konunun do rudan do ruya e itime yönelik bir açıdan ele alınması, bütünlük kavramıyla nitelik arayışı arasındaki ili kiden ileri gelmektedir., Zorlama yöntemlerle, yasaklarla sürdürülen ve hepsinden önemlisi nitelikli e itim gere i gözönünde bulundurulmadan sa lanan bir bütünlü ün ne yararı olabilir? Daha do rusu, öyle bir bütünlükten ne gibi bir ulusal yarar do ar? Bütünlü ü olu turanlar, yani vatanda lar nitelikli olmalı ki, nitelikli insanların bir araya gelmesinden nitelikli sonuçlar ve alı veri ler çıkabilsin.

Dincilik laiklik ikilemini a arak ulusal bütünlü e varmak bakımından da aynı özgürlük ve görev denkleminin kurulması gerekiyor.

inanç ve ibadet özgürlü ü, elbet devletten ve toplumdan saygı görmesi, hatta devlet tarafından korunması gereken bir özgürlük. Ancak, bu saygının ve korumanın vatanda larca devletten istenecek haklara ve devletçe vatanda lara kar ı yerine getirilecek ödevlere zarar vermemesi gerek. Bunların ba nda da, vatanda ın ça da dünyada kendisine nitelik kazandıracak bir e itimi devletten isteme hakkı ve devletin de vatanda a bu e itimi verme ödevi geliyor. Niteliksiz bir toplumda, bütün özgürlükler gibi inanç ve ibadet özgürlü ünün de saptırılması, yozla tınması ve kendi özüyle çeli ir duruma sokulması mümkündür. Dolayısıyla, zorunlu e itimi bütünüyle bilime dayandıran ve din e itimini özel ya da kamusal yoldan tam anlamıyla seçimlik duruma getiren bir sistemin, nitelikli insan yeti tirdi i sürece, inanç özgürlü üne zarar vermesi düşünülemez. Böyle olunca, nitelikli e itimin gerektirdi i ortak disiplin kuralları ile inanç özgürlü ünün gereklerini ba da tırmak ve' "ba örtüsü" gibi dinsel inancın özüne dokunmayan konularda gereksiz inatla maları bırakmak gerekiyor.

Kutupla maları giderip ulusal bütünlü ü sa lamak, Sünni Alevi ikilemini de tehlikeli boyutlara varmadan do ru yöntemlerle a mayı gerektiriyor. Do ru yöntemler demek, her eyden önce, bilgiye dayanan yöntemler demek. Diyanet leri Ba kanlı ı'nın tutumu bir tek mezhebin sınırlarını a ıp Alevili in Türk Müslümanlı ındaki önemini, Anadolu kültüründeki yerini, cumhuriyet ilkelerine ba lılı nı bütün topluma duyurdukça, hem kutupla malar önlenecek, hem de ulusal bütünlü ün nitelikli kılınmasına bu açıdan da önemli bir katkı sa lanmı olacaktır.

Bütün bu açılardan bakıldı ında,,ırk, dil, din ve mezhep ayrılıkları ötesinde sa lıklı bir ulusal bütünlük yaratmak için en sa lam yolun her alanda iyi e itilmi ve yeti tirilmi nitelikli bir toplum yaratmak oldu u kendili inden ortaya çıkmaktadır. Niteliklilik, ister istemez bütünlük getirecektir; niteliksizli in mutlaka çatı ma, kavga ve bölünme getirmesi gibi.

SEK Z NC LKE: Planlama kavramını canlandırmak.

Sınırlı kaynaklarını akıllıca kullanıp ekonomik ve sosyal kalkınmasını hızla gerçekle tirmek durumunda olan Türkiye gibi bir ülkenin planlama kavramından uzakla -ması kadar a ırtıcı bir ey olamaz.

Aslında, planlamayı rafa kaldırma giri imi, kendisi de Devlet Planlama Te kilatı müste arlı ı yapmı olan Turgut Özal tarafından 1979'un Aralık ayında ba latıldı, ilk a ızda a ırtıcı olan buydu. Ama, o ba langıç, cumhuriyetin kurumlarını tersyüz etme programında atılan ilk adımdı. 1983'ten sonra, Özal'ın bu kez "ba bakan" sıfatını ta ıdı ı dönemde, plan kavramı bitmi tir. Arkasından ba bakan olan Süleyman Demirel de planlamayı yeniden can

landırmak için çaba göstermemi , planlama kavramına ters bakı ta özal'dan farksız oldu unu belli etmi tir.

Plan yapmak, bir siyasal karar ve toplumsal irade konusudur; yani plan, sahiplenen varsa yapılır.

Türkiye, dünyada 1970'lerin ortalarında ba layıp Sovyetler Birli i'nin da ılı ından sonra daha da hızlanan plansız liberal ekonomi rüzgarına bu kadar gönülden katılmak zorunda mıydı? Üstelik, cumhuriyetin devrimci yıllarındaki Birinci ve tkinci Sanayi Programlarıyla, Sovyetler Birli i dı ında basit planlama yöntemlerinin ilk örne ini vermi bir devlet oldu u halde?

1930'ların bu programları, ulusal devletin yaratılmasında planlı sınaile menin i levini vurgulayan önemli deneyimlerdi. Cumhuriyet, ülkenin çe itli yörelerinde kamu giri imcili iyle kurulan sanayi tesislerini bilinçli bir ulam politikasıyla bütünle tirerek ulusal bir pazar ekonomisi yaratma yolunda temel adımları atmı oluyordu.

ikinci Dünya Sava ı bu programlara ara vermeyi gerektirdi. Sava sonrasının iktidarları ise, sanayi programlarını daha da geli tirilmi planlama yöntemleriyle sürdürmek yerine, sulama, enerji, karayolu ve liman gibi altyapı yatırımlarını öne çıkardılar. Ancak, plansızlık ve bütün bu çabalar arasında e güdüm noksanlı ı ekonomiyi çıkmazlara sokunca, 27 Mayıs hareketi sonrasında planlama kavramı yeniden Türkiye'nin gündemine geldi ve 1961 Anayasası Devlet Planlama Te kilatı'nı bir anayasal kurum olarak devlet sisteminin içine yerle tirdi.

O dönemde kurulan mekanizmanın özelli i, DPT'nin üzerinde Yüksek Planlama Kurulu denen karma bir kurulu yoluyla, siyasal kadroları ve planlamanın yönetici uzmanlarını bir araya getirmesiydi. Böylece ekonomi politikalarında hesaplı, akılcı yakla ımların etkili olmasına zemin hazırlanmaktaydı. Birinci ve ikinci ve bir ölçüde de

Üçüncü ve Dördüncü Be Yıllık Planlar, bu sistemle uygulanan "dış alım yerine geçecek ikame politikaları" sayesinde ulusal üretime ve iç tüketime dönük bir kalkınmayı tamamlayıcı adımların atılmasını sağlamıştır.

Ne var ki, 1970'lerin sonlarından başlayarak, dünyaya egemen olan yaklaşımların da etkisiyle, planlı kalkınma ekonomisi politikalarında tavsamalar görüldü ve daha çok dış kaynak kullanımına ve tüketimin te viki yoluyla topluma canlılık getirmeye yönelik modellere geçildi.

Sonuç, bütün karanlık tablolarıyla ortadadır: yice bozulan gelir dağılımı, artan iç ve dış borç yükü, emitim ve sağlık gibi temel kamu hizmetlerinde nüfus artırımını karşılamaktan aciz yetersiz çabalar, hatta bu temel kamu görevlerinden özel girişimcilik lehine vazgeçiş.

Gelimekte olan bazı ülkelerde de bunlara benzer sonuçlar ortaya çıktı. İçin, şimdi, devletlerin kendi ekonomilerini hiç olmazsa bir ölçüde planlayabilmelerini sağlamak amacıyla uluslararası sermaye hareketlerine bazı sınırlamalar getirmek yeniden önerilmeye başlanmıştır. Hem de, bu sonuçların ters etkilerini ister istemez hisseden gelişmiş ülkelerdeki bazı iktisatçılar ve hatta uluslararası kuruluşların uzmanları tarafından.

Sıcak paranın güvenilmez biçimde sık sık gidip gelişimini önlemek ve bilinen para miktarlarıyla az çok rasyonel hesaplar yapabilmek için, sınır ötesi sermaye hareketlerine belli bir kambiyo vergisinin konmasını önerenler bile var.

Ancak, gibi bu düşüncelerin uygulamaya geçirilmesi hayli zaman alacağına benziyor. Böyle oldu u içindir ki, etkili kambiyo denetimlerinin bulunmadığı, döviz fiyatlarının, faiz hadlerinin ve fiyatların sabit tutulmadığı bir dünya düzeninde artık rakamlarla ifade edilmiş üretim hedeflerine dönük planlama yöntemlerini tekrarlamak çok

zor, hatta olanaksız. Ama, ekonomiyi büsbütün bırakmak ve serbest piyasa mekanizmalarının kör gidi ine teslim etmek de zorunlu mudur? Hiç olmazsa sektör stratejilerini saptamak ve böylece yalnız kamu yatırımlarına değil, özel kesim yatırımlarına da yol göstermek barınmayacak bir iş olmasa gerek. Ayrıca, Güneydoğu Anadolu Projesi gibi büyük bölgesel projelerin ulusal ekonomiyel bütünlükle tirilmesi, bunlara ilişkin ulusal ve yerel kurumlarının kurulması ve büyük projelerin birbirini tamamlayıcı biçimde birbirine bağlanması da akılcı bir planlamayı ister istemez gündeme getiriyor. Böyle bir planlama anlayışının Türkiye gibi bir ülke için kaçınılmaz zorunluluk olduğunu açıklar. Bu ülke, kaynaklarımız tutarsız girişimler ve keyfi girişimler üzerine çarçur edebilecek kadar zengin değildir.

1961'de getirilen planlama kavramı, daha önceki sanayi programlarından farklı olarak, yalnız ekonominin üretim yönünü değil, bütünü kapsayan, buna ek olarak sosyal ve kültürel gelişmeyi de ekonomik gelişmeyle uyumlu tutmayı amaçlayan bir kavramdı. Ancak, kabul etmek gerekir ki, işin bu yanı sıra barınmaması, planlamanın üç boyuta birbiriyle uyumlu, hatta birbirini destekleyen bir bütünlük içinde tutulamamasıdır: Bozuk yerleşim düzeni, çarpık kentleşme, okullaşma oranının ilkokuldan sonraki yetersizliği, yüksek öğrenimdeki tıkanmalar ve ülkenin iş gücü gereksimiyle nitelikli gençlik yetitirme çabaları arasındaki tutarsızlık, sağlık ve sosyal güvenlik hizmetlerinin iflası. Şimdi, asıl planlama gereği bu alanlarda ortaya çıkmaktadır.

Ekonomik gelişmenin bundan böyle rakamlarla belirlenmiş kesin hedefli bir planlamaya elverişli olmayışına karşılık, sosyal ve kültürel alanlarda ciddi bir planlı yaklaşıma olanaksız kılacak nedenler yok. Sektör stra-

tejilerine dayalı ve çok genel nitelikte ulusal hedeflere yönelik bir ekonomik planlamanın yanında, emtiya, bölgesel ve kentsel yerleşimi, sağlık ve sosyal güvenlik hizmetlerini somut hedeflere ve iyi programlanmış yatırımlara dayalı bir planlamaya bağlamak pekala mümkündür.

Dolayısıyla, ekonomide stratejik nitelikte kalan, sosyal ve kültürel alanlarda ise geçmiş deneyimlerin başarısızlıklarından ders alarak ciddi hesaplara, tahminlere ve hedeflere dayanan bir planlama anlayışını yerle tirmek ve ona bağlı kalmak, devrimci niteliğini sürdürmek isteyen bir cumhuriyetçilik için benimsenmesi gereken en önemli ilkelerden biridir.

DOKUZUNCU LKE: Kamu yönetiminin düzeltilmesine öncelik tanımak.

Türkiye'de sözü çok edilen yapılanma reformları konusunda asıl gündeme getirilmesi gereken konu, kamu yönetiminin yeniden yapılandırılmasıdır. Zaten kamu politikalarının başarısı, her şeyden önce, iyi bir kamu yönetiminin ve iyi kamu görevlilerinin varlığına bağlıdır.

Aslına bakılırsa, bu konuda yapılmış çalışmalar ve girişimler az sayılmaz. Örneğin, 1962'de Bakanlar Kurulu'nun yönetiminde başlatılan ve itililerden çok katılımcı bir ekipçe yürütülen "Merkezi Hükümet Teşkilatı Araştırma Projesi" var. Ayrıntılı büyük Raporu 1963'te yayınlanan ve kısaltılmış adıyla MEHTAP Projesi diye bilinen bu çalışmada, genel yönetimin merkez ve taşra birimlerine, hatta yerel toplulukların kalkındırılmasına ilişkin yeniden yapılanma sorunlarını ve çözümlerini ortaya koyar. Bunların uygulamaya dönük yönlerini incelemek üzere Devlet Planlama Teşkilatı'nda Müsteşar

Memduh Aytür'ün ba kanlı ıyla yapılan çalı malar var. Yerel yönetimlere ve ta radaki genel yönetim hizmetlerine ili kin olarak ç i leri Bakanlı ı'nca yapılmı ve yayınlanmı incelemeler de büyük bir hacim tutuyor.

Kısacası, ara tırmalar, incelemeler, raporlar eksik de il. İmdiye kadar eksik olan, bunları uygulama iradesi oldu. Çünkü, son çeyrek yüzyıl boyunca, kamu yönetimi, kamu giri imcili i gibi kavramlar gözden dü tü, dü ürüldü; sorunları ulusal ve kamusal yakla ımlarla çözme geleneğinin yerine dı tan verilmi reçeteleri gözü kapalı uygulama alı kanlı ı yerle ti. Oysa, kamu yönetimini yeniden yapılandırma iradesi, böyle bir giri im için gereken siyasal a ırlıkla kendisini duyurursa, eldeki çalı maları son durumlara uyarlamak ve uygulamaya koymak büyük ölçüde kolayla ır.

Ancak, çok önemli bir ba ka nokta daha var: Kamu yönetiminin geli tirilmesi veya son zamanlardaki yaygın adıyla yeniden yapılandırılması belli bir zamanda ba arı hp sona erdirilebilecek bir i de il, sürekli olarak gündemde tutulması ve kurulu ların kendilerince yürütülmesi gereken bir çabadır. Bu dü ünçeyi 35 yıl önceki MEHTAP Raporu'ndan alınan u sözlerle anlatmak belki daha ilginç olabilir: " dareyi geli tirme, bir çerçeve tesbiti ve mevzuat de i ikli inden ibaret de ildir...Bu bakımdan, idarenin geli tirilmesi belirli bir sürede yapılp sona eren münferit bir gayret ekinde anla ılmamalıdır... dareyi geli tirme, düzeltme ve yeniden düzenleme hizmetlerinin, aslında, her bakanlık ve dairenin kendisine dü tü ü gözönünde bulundurulmalıdır... dare içinde, idareyi geli tirme politikasının ve hedeflerinin tesbitine yarayacak, idareyi ve koordinasyonu geli tirme faaliyetlerinin genel planlamasını yapacak, uygulamaları izleyerek gerekli tedbirlerin alınmasını sa layacak ve nihayet bu konudaki genel sorumlulu

u ta ıyacak merkezi bir birime ihtiyaç vardır.. .Ancak merkezi birim, genel koordinasyondan ve genel sorumluluktan uzakla arak bütün geli tirme hizmetlerini kendisi yapar bir duruma gelmemelidir."

Böyle bir yakla ımın zorunlu kıldı ı ve bütün uygulamaların da ortaya koydu u kaçınılmaz ko ul udur: Kendini kamu hizmetine adanmayı ilke edinen, kamu görevinin heyecanını ve ahlaki de erlerini benimseyen, çok iyi yeti mi ve tam donanımlı bir kamu görevlileri sınıfı olmadan kamu yönetiminin yeniden yapılandırılmasına, verimli ve etkili duruma getirilmesine olanak yoktur. Bu nitelikleri ta ımayan görevlilerle kamu görevini düzeltmeye kalkmak, i leri daha da apra ık ve kötü duruma sokacak bir kısır döngünün içine girmek anlamına gelir. Demek ki, ba langıç noktası, kamu yönetiminden ve kamu kurulu larından nce kamu görevlilerini ele almak, hukuksal statü, çalı ma ko ulları ve ücret sistemi bakımından o alanı yeniden düzenlemek olmalıdır.

Bu yakla ım, kamu çalı anlarının sendikal hakları konusunda sürüp giden tartı maları da açıklı a kavu turacaktır. O alanda, Anayasa'nın belirsizliklerinden de kaynaklanan bir karma adı r gidiyor. Anayasa,"¹ kamu hizmetlerinin gerektirdi i asli ve sürekli görevler"in "memurlar ve di er kamu görevlileri" eliyle görülece ini söyleyip onların özlük i lerini düzenlemeyi bir yasa konusu yapmaktadır. Karı ıklık, "ve di er kamu görevlileri" deyiminden kaynaklanıyor. Bu, yönetim hukukunun iyi belirlenmi konularından biri olan "memur statüsü"n "kamu hizmetlerinin gerektirdi i asli ve sürekli görevler" i yürüten herkese yaymak demektir.

Bir bakıma, ister bir "kamu iktisadi te ebbs"nde, ister bir ba ka kamu tüzel ki ili inde olsun, kamu kesiminde çalı an herkesçe yerine getirilen her görev bir "kamu

www.cizgiliforum.com
engine1

hizmetindedir. Önemli olan, bu görevlerden hangilerinin "asli" olup olmadığını kararla tırmaktır. Bu ise, görevin devlet ya da il özel idaresi ve belediye gibi bir yerel yönetim kurulu için yasalarca belirlenmiş olan kamu gücünü kullanma yetkisiyle bütünle ip bütünle medini saptamak demektir. Böyle bir ayıklama yapıldığı zaman görülecektir ki, kamuda yerine getirilen yardımcı görevlerin, hatta bazı bürokratik ve teknik hizmetlerin birçoğu özelde görülenlerden farksızdır.

Bu ayırım yapıldıktan sonra, sürekli, özellikle de "asli" bir kamu görevini yerine getiren ve bu ölçüt ciddi uygulandı ında sayıca birkaç yüzbinle sınırlı kalacak olan kamu görevlilerini "memur statüsü" nde tutmak ve bu kategorinin dı ında kalanları sözleşmeli statüye geçirmek kolayla olacaktır.

Memur statüsünün dı ında kalanlara toplu sözleşmeli ve grevli sendikal hakları tanımak da.

Böylesine köktenci bir yaklaşımın "i güvencesi" bakımından birtakım endişelere yol açması doğaldır. Sızli in yaygınlaştığı, işsizlik sigortasının bulunmadığı ve sosyal güvenlik sistemlerinin çok zayıf olduğu bir ülkede, büyük çoğunluğun "memur" sayılmayı tercih ettiği temel neden o statünün birçok bakımdan sağlam bir i güvencesi getirmesidir. Ancak, bu konudaki endişeler, sözleşmeli statüde çalışan kamu görevlilerinin i güvencelelerini i çilerinkinden biraz daha sağlamlaştırmı kurallara bağlayarak karılabilir.

Önemli olan, yardımcı görevler ve sıradan bürokratik veya teknik i ler dı ındaki asli hizmetlerini gören kamu görevlilerinin yetiştirilme tarzıdır. Son yılların Türkiye'sinde çok ihmal edilen bu konunun özenle ele alınması gerekiyor. En iyi yol, çetli yüksek öğrenim kurumlarını bitirdikten sonra kamu hizmetinin en yüksek kademe

lerine aday olanları, mesleklerinin erken bir a amasında özel bir e itimden daha geçirmek ve böylece cumhuriyetin ilkelerine ba lı, ya amlarını kamu hizmetine adamı "seçkin" bir yönetici sınıf yeti tirmektir. Askerli in "kurmay" " sınıfı için öngörülene benzer böyle bir yeti me sistemini, yükselmeler ve atamalar bakımından da yine askerliktekine benzer biçimde partizanlıktan uzak nesnel bir de erlendirme ya da puanlama sistemine ba lamak gerekecektir. Böyle bir de erlendirme için kamu hizmetinin en kıdemli ve güvenilir unsurlarından bir ""Devlet Personel Kurulu"" olu turmak da yararlı olabilir. öyle ya da böyle, temel amaç, yukarı yönetim kademeleri için artık neredeyse kural haline gelen ve her iktidar de i ikli iyle birlikte kamu hizmetlerinde büyük personel de i ikliklerine yol açan partizanlı a son vermek olmalıdır.

Sayıca küçük, ama saygınlı ı yüksek böyle bir yönetici sınıfın kurulması, özellikle toplumun de i tirilmesinde kamusal giri imlere ve eylemlere öncelik tanıyan bir siyasal yakla ım için büyük önem ta ıyor. Devletin yeniden yapılandırılmasını sürdüreceğ olan bu sınıf olaca ı gibi, kamunun sorumlulu unda olması savunulan her i in başarıya ula ması da böyle bir sınıfın varlı ına ve niteli ine ba lıdır. Bu yoksa, "" kamunun görevi olmalıdır"" denen i -lerin ba arı ansı da yoktur.

Kamu hizmetlerinin yerel örgütleni ine gelince, bu konuda artık tek merkezli modelden biraz uzakla mak gerekiyor. Ülkeyi belliba lıları Trakya, Marmara, Batı Karadeniz, Do u Karadeniz, Ege, Akdeniz, Orta, Do u ve Güneydo u Anadolu olmak üzere sekiz on bölgele bir modele geçmek zamanı gelmi tir. Halktan yükselen ve ço u zaman haklı temellere dayanan istekler do rultusunda il sayısını artırmak ve bu nedenle mevcut illeri daha da ufaltmak yerine, önce merkezi yönetimin ta ra uzantılarını böy

le bir bölge sistemine oturtmak ve alt kademe de çok daha yaratıcı bir ba ka modele yönelmek do ru olabilir. Bu bakımdan, en canlı yerel birim olarak "ilçe"nin ciddi bir biçimde yeniden ele alınması ve geli tirilmesi önemlidir.

İçeye tüzel ki ilik kazandırmak ve bu birimi, seçilmiş meclisiyle ve bütçesiyle, halkın do rudan katılımına en elveri li yerel yönetim birimi durumuna getirmek niçin olmasın? Böyle bir yapılanma, kaymakamları i levsiz bırakmayacak, tam tersine onlara, ilçe yerel yönetimiyle bölgesel ve merkezi yönetimler arasında ba lantı unsuru olarak, imdikinden çok daha kritik bir görev vermi olacaktır.

Bu yolun seçilmesi, büyük ilçeler arasında bir türlü durmak bilmeyen "il olma" yansının gerisindeki temel nedeni, yani yerel potansiyeli do rudan do ruya kullanabilme ve temel hizmetlere ilk elden ula ma iste ini de kar ılamı olacaktır. Kalkınımı ülkelerden ço unun yerel yönetimler açısından çizdikleri geli me çizgisine bakıldı ında, ilerlemenin yerelden ba layıp genele do ru oldu u görülür. Türkiye, böyle bir çizgi çizemedi. Ama, benzer merkezci gelenekten gelen Fransa gibi bir ülkenin verdi i örnek de gösteriyor ki, merkezi yönetimin elindeki yetkileri planlı ve akılcı biçimde merkezi yönetimin bölgesel kurulu lara ya da daha alttaki yerel yönetimlere devretmekle hem yerel yönetimleri geli tirmek, hem de ulusal bütünlü ü demokrasi içinde sürdürmek mümkündür.

Ülke çapındaki yeniden yapılanmanın, ana çizgileriyle, bölge ilçe modeline indirgenmi olması, bölge planlamasını ve bölge planlarıyla ulusal plan arasındaki ba lantılar konusunu yeniden gündemi getirmektedir. Gerçekten, ilçenin kırsal kesimle ilçe ve belde belediyelerini bütünlü tiren canlı bir yerel yönetim birimi durumuna getirilmesi ancak bir bölge planı çerçevesinde yapıldı ı zaman anlam kazanabilecek bir i tir. Yoksa, böyle bir adımın

sonucunda gereksiz bir ufulanmaya ve yerel kaynakları çarçur eden, yahut kamu topra ı üzerinde rant payla ma mekanizması olmaktan öteye geçmeyen bir yapılanmaya gidilmi olacaktır.

Israrla vurgulanması gereken nokta udur: Model ülkenin her yanında aynı ölçütlere ve esaslara göre uygulanaca ı ve bölge planları da ulusal planla ba lantılı olarak yapılaca ı için, böyle bir adım bölgecilik e ilimlerini güçlendirmek gibi bir tehlike de ta ımayacaktır.

ONUNCU LKE: Ekonomiye yatırımcılı a ve üretime yöneltmek.

Türkiye ekonomisinin bugünkü durumunu belirleyen belliba lı iki özellik var: A ır bir iç ve dı borç yükünün olu mu olması ve rant gelirlerinin inanılmaz boyutlara varması.

1999 için öngörülen iç ve dı borç faiz ödemesi 8 katrilyon 970 trilyon liradır. Bunun 8 katrilyon 200 trilyon lirası iç borç faizi, 770 trilyonu da dı borç faizi. İç borç faizlerinin dı borç faizlerine oranla çok fazla gözükmesi, iç borçlanmadaki vadelerin kısa olmasından kaynaklanıyor. Yoksa, dı borç stoku iç borç stokunun neredeyse üç misli: 35,7 milyar dolarlık, yani yakla ık 10 katrilyon 500 trilyon liralık iç borç stokuna karşı 1998 sonunda 98 milyar dolara, yani 29 katrilyon 400 trilyon liraya eriyen bir dı borç stoku var. Rakamlara 1999 boyunca alınacak ve bir kısmı da aynı yıl içinde ödenecek yeni borçlar da eklenirse, toplam borç yükünün ne kadar a ırla tı ı kolayca anlaşılr. Yapılan hesaplar, genç ihtiyar, çoluk çocuk her Türk vatanda ına 600 milyon liralık bir borç yükü dü tüünü ve ulusça her gün ortalama 71 trilyon lira borç ödemekte oldu umuzu gösteriyor.

Bu durumun ülkedeki siyasal iktidar yapısıyla ilgili çok açık: Büyük kar gelirleri elde eden ve taınmaz ya da taınır servetleri sayesinde rant gelirleri yüksek olan toplum kesimlerine dayalı iktidarlar bu kesimleri yeterince vergilendiremediler. Faiz kazançları gibi aslında kolay vergilendirilebilir gelirler uzun süre hiç vergilendirilmeden kaldı; vergilendirildi inde de oranlar pek yüksek tutulmadı. Taınmaz mallar üzerindeki emlak vergisi türünden vergilerde de, özellikle aın bina ve arsa rantlarını önlemeye yönelik aın bir vergilendirmeye gidilmedi.

Bu nedenlerle, yıllar boyu, kamu giderleri için gerekli geliri sağlamak için büyük ölçüde, vergilerin ücretlerden ve maaşlardan peşin kesilerek ödendiği ve em-mur kesiminin omuzlarına yıkıldı. Varlıksız vatandaşlara göreceli olarak daha çok yük getiren dolaylı vergiler, yani tekel ürünlerinden veya taınıtlardan, herkesin tükettiği ve kullandığı her eyden kazanç farkı gözetmeksizin alınan vergiler ise sürekli arttırıldı. Öyle ki, dolaylı vergilerin toplam vergi geliri içindeki payı 1990'da yüzde 47 iken, bu pay, 1999 gelir tahminlerine göre, şimdi yüzde 59'a çıkmış oluyor.

Alınmakta olan vergiler kamu giderlerini karşılamaya yetmeyince, yüksek kazanç ve rant geliri sahiplerinin vergi yükünü arttıramayan iktidarların başvurdukları çare, içten ve dıştan borç bulmak olmuştur. Çabuk ve kolay borç bulmak için de, vadeyi kısa, faizi yüksek tutmaktan daha etkili yol yoktur.

Toplam iç ve dış borç yükündeki yükselişin en basit açıklaması bu.

¹ Varlıklı toplum kesimleri açısından bakınca, zahmetsiz ve rizikosuz kazanmanın en basit yolu da, kamu giderleri için para bulmak zorunda olan devlete borç vermek oluyor.

Demek ki, ücretle ve maa la çalı an kesim devlete vergi verip kar ılı ında yarım yamalak kamu hizmeti alırken, kar ve rant geliri sahipleri devlete vergiden daha çok borç vermekte, kar ılı ında da hem faiz geliri kazanıp hem de anaparalarını geri alabilmekteler. Zaten pek muhtaç olmadıkları kamu hizmetlerinin eksik görülmekte olu u ise, sosyal düzeyleri ve gelir durumları yüksek oldu u için, onları pek ilgilendirmez: Devlet hastaneleri kötüyse, özel hastaneye gidebilirler; resmi okullar yetersizse çocuklarını özel okullara gönderebilirler!

in tuhaf yanı, devletin milyonlarca vatanda tan topladı ı vergi gelirinin yüzde 66'sını, yani üçte ikisini birkaç banka ve ki iden aldı ı borçların faiz ödemelerine ayırmak zorunda kalı ıdır. Bunun anlamı da u: Demek ki, milyonlarca insan sabahtan ak ama kadar çalı ıp birkaç bin ki iye faiz ödemi olmaktadır!

Bu acayip mekanizmanın ekonomi üzerindeki genel etkisi, kamusal ve özel yatırımların azalmasıdır. Devlet, gelirlerinin ço unu borç ve faiz ödemeye ayırdı ı için, yeterli yatırım yapamamakta; özel kesim ise, devletin borç bulmak üzere çıkardı ı ka itlara para yatırarak kolay gelir elde edip zahmetli ve rizikolu yatırımlardan uzak durmaktadır. Ra bet, genellikle, geni istihdam olanakları yaratmayan, yeni teknoloji getirmeyen, kısa vadeli ve sı yatırımlaradır.

Vergi reformu olarak bilinen son düzenlemeler, kayıt dı ı kazançları kayıt altına alma biçimindeki asıl amaç dı ında, bu mekanizmaya köklü bir de i iklik getirmi sayılamaz. Emlak vergilerinde rayiç bedele dayalı beyan zorunlulu unun getirilmesi, bireysel tek vergi numarası yönteminin kabul edilmesi, vergi kayıplarını önleyecek yeni önlemlerin alınması elbet olumlu adımlardır. Ama, faiz gelirleri ba ta olmak üzere, rant gelirleri yine de yeterin

ce yüksek vergilendirmeye tabi tutulmadı ve yüksek gelir grupları üzerindeki vergi yükü büyük ölçüde artmadı. Kısacası, dolaylı vergiler dışında, gelir ve kurumlar vergileri henüz kamu giderlerini sağlıklı biçimde karşılayacak düzeye gelmiş sayılamaz.

Kısacası, iktisadi sosyal politikaya ilişkin yönü, yani kamu gelirlerinin yükünü az kazananlardan çok kazananlara aktarılması henüz başarılmamıştır. Sonuç, tarım ve sanayi sektörlerinin payı gerilerken hizmet sektörünün payı artan, bu sektör içinde de finans alemine ve devlet güvencesi altındaki özel bankacılığa ayrıcalıklı kazandıran bir ekonomik düzenin ortaya çıkmasıdır. Bu düzende, çalışma ve üretim yoluyla değil, parayla veya tahvil, bono gibi kağıtlarla oynayarak yahut repo gibi kısa vadeli ve yüksek faizli borç verme yolları kullanılarak kazanç sağlanır. Birikimlerin banka sisteminde ve faiz getirici çeşitli kazanç yollarında tutulması yerine yatırımlara aktarılmasına elverişli ciddi bir sermaye piyasasının oluşturulması menkul kıymetler borsasıyla mümkün olabilirdi; ancak, o borsa da, böyle bir çarpık sistem içinde aslında levinden uzaklaştıkça, devlet tahvil ve bonoların etkisiyle kolay faiz gelirlerine yönelen bir ortamın tutsağı olmaktadır.

Bu çarpık düzen böyle sürüp gidemez. Kısır döngü bazı noktalardan kırılmalıdır.

Burada asıl çare bekleyen sorun, borçlanmanın bir toplum hastalığı olarak büyümesi olmasıdır. Turgut Özal'la birlikte gelen yüksek enflasyonlu düzen, yalnız kamu borçlanmasını artırmakla kalmadı, herkesi borçla yamaya itti. Çünkü, Demirel'le başlayıp Özal'la iyice yerleşen "Borç yiğidin kamçısıdır" felsefesi, borçlanmayı "karlı ve iyi bir şey" gibi gösterdi. Böylece, herkese musallat olan ve kimsenin kurtulamadığı hastalık topluma kalıcı bir ferahlık getirmeden yaygınlaştı. Türkiye'de, artık, ekonomi denin

ce ancak iki ey konu ulmakta: borç ve enflasyon.

Eme e saygılı bir devrimci cumhuriyet, eme e böylesine saygısız bir kazanç düzenini de i tirmek için kesin ve köktenci ilkelerle i e ba lamak zorundadır. Ancak, il kelerdeki bu kesinlik ve köktencilik, korunması gereken insanları ezmeden uygulanmalıdır. Düzeltmelerdeki özve-rilerin toplumdaki hangi kesimlere yüklenece i bu bakımdan önemli.

Örne in, a ır borç ve faiz yükü sarmalından kurtulmanın yolu, irili ufaklı bütün tasarruf sahiplerini hep birden tedirgin etmek de ildir. Bunun yerine, devlet tahvillerinin ba lıca alıcısı durumundaki bankacılık kesimiyle masaya oturup kamu borçlarının ödenmesini küçük birikimlere zarar vermeyecek biçimde zamana yayan bir konsolidasyona veya yumu atılmı bir moratoryuma ba lamanın çareleri aranabilir. Bu, imdiye kadar devlete yüksek faizle borç verme düzeninin gerçek kazançlısı olan bankalara, ba ka birtakım telafi yolları kar ılı ında, kabul ettirilmesi mümkün bir çözümdür. Böyle bir tutumun son yıllarda ölçüsüz biçimde ço almı olan küçük bankaları sıkıntıya sokması ve dolayısıyla banka sayısını azaltması kaçınılmazdır. Bu düzenleme sırasında, devletçe güvence altına alınmı tasarrufların ödenmesi, ancak bu ödemeleri karşılayabilmek için banka varlıklarına kasalar bo altılmadan önce elkonması gerekecektir. ç i bo altılmı bankaları kamula tırmak kadar yanlış bir tutum olamaz.

Aynı yol, bir ölçüde, dı borçlar için de denenmelidir. Ekonomileri kısır bir durgunluk dönemine girmi toplumların dürüst borçlu rolünü sonuna kadar oynamaları her zaman en akıllıca tutum olmuyor. Borçlarını santimi santimine tam zamanında ödeyenler, e er ekonomileri hastalıklı duruma gelmi se, borç ödemek için de olsa yeni kredi bulmakta zorlanıyorlar. Borç verenler, her eyden ön

ce, ekonomilerin sa lıklı olup olmadı ına bakarlar. Bu bakımdan, ekonomisi yava yava sa lıksız bir duruma sürüklenen Türkiye, dı alacaklılarının kar ısına böyle bir er teleme istemiyle çıktı ında pek de haksız sayılmaz. Özellikle, imdiye kadarki borçlarını dürüstçe ödemi , hatta geçmi teki Osmanlı borçlarını bile kuru u kuru una üst lenmi bir ülke olarak.

Köktenci çareler arasında, faiz hadlerini, ücretleri ve fiyatlarıbir süre için dondurmak gibi yapay ve uygulanması zor önlemler yerine, bir defaya özgü bir servet vergisine gitmek de dü ünülmelidir.

Yalnız, unu unutmamak gerek: Önemli olan, çarpık ekonomik düzeni do rultacak kesin ve köktenci çözümlerin hepsini, birkaçını, hatta bunlardan herhangi birini uygulayabilme azmine sahip bir siyasal iktidarın yaratılmasıdır. Hiçbir ola anüstü önlem, eme e ve sosyal adalete saygılı bir cumhuriyet iktidarının uygulayacağı "az kazandıktan az, çok kazandıktan çok" diye özetlenebilecek do rudürüst bir vergilendirme politikasından daha etkili olmaz. Hele bu politika, kamu yönetiminde verimsizli i ve savurganlı ı önleyen, özellikle yeni teknoloji üretmeye yönelik yatırımcılı ı te vik eden, kamusal ve özel girişimci li i bu amaçla seferber eden ve yeni beceriler edinmeyi böyle bir büyümenin asıl dinamosu sayan politikalarla desteklenirse.

ONB R NC LKE: Karma ekonomi modelini ça da la tırmak.

Devrimci cumhuriyetçilik son yıllarda unutilan, daha do rusu unutturulan karma ekonomi modelini ça da la tırıp bugüne ta ımak zorundadır. Çünkü, son çeyrek yüzyıl boyunca Türkiye'de ve geli en ülkelerin ço unda ya

www.cizgiliforum.com
engine1

sanın deneyimler bu modele dönü ün gere ini ortaya koy- mu durumda. Küba ve Çin dı ndaki marksist sistemlerin çökmü olması, serbest piyasa modelinin dünyanın her ya- nında ba arılı olaca ı ve hızlı büyüme sa layaca ı anla- mına gelmiyor. Tam tersine, artık iyice anla ılmı tır ki, hız- lı ve sa lıklı büyüme için sihirli tek bir model yoktur. Her ülkenin kendi durumuna uygun modeli bulup bilinçli bi- çimde uygulayarak kalkınması pekala mümkündür.

Bu gerçek, So uk Sava sonrasında evrensel bir do- ruymu gibi dünyaya kabul ettirilmek istenen küreselle - me ortamında da geçerli. Özelle tirme, kuralsızla tırma, ekonomik korumacılıktan vazgeçme gibi reçetelerin, bun- ları dünyaya salık veren ülkelerde tam olarak uygulanma- dı ı, onların pekala kendi ekonomilerini yönlendirici dev- let müdahalelerine ba vurdukları, ulusal sanayilerini, top- lumun çıkarlarını ve kendi çevrelerini koruyan kurallar koyup uygulamaktan geri kalmadıkları açıkça ortaya çık- mı tır. Söz konusu reçetelerin ba ka ülkelerdeki ekonomik çıkarları serbestçe kollayabilmek için önerildi i bellidir.

Bu alandaki yeni kavram bombardımanlarına dire- nebilen, kendi geli melerine uygun olarak kamusal ve özel kesimleri bir arada tutmaya yönelik planlı karma ekono- mi modelini sürdürebilen Hindistan ve Çin gibi ülkelerin elde ettikleri ba arılar da ortada.

Buna kar ılıklı, "Asya kaplanları" diye yıllardır gök- lere çıkarılan ülkelerin ne durumlara dü tükleri biliniyor. Dı tan bol para giri ine dayalı bir serbest piyasa ekono- miyle sa lıklı büyüme sa ladıkları söylenen bu ülkelerde- ki modelin ne kadar kırılgan oldu u son Uzakdo u buna- lımıyla anla ılmı oldu. Ulusal sermaye birikimini sefer- ber etmeden yabancı parasıyla kurulan ekonomik düzen- ler, "sürdürülebilir" bir kalkınmayı ayakta tutmakta ba- rılı olamıyorlar. Çabuk gelen dı sermaye, en hafif sarsın

ti üzerine geldi i kadar çabuk kaçıyor. Böyle bir sermayenin kurdu u sanayi, yeni teknoloji üretmeyip dı patentlerle "fason" imalata ve çabuk kazanca yöneliyor; ama, dı sermaye kaçınca, yirmi otuz yıl süren göz kama tırıcı bir parlaklı ın yerini hızla ulusal çöküntü ve toplumsal karga a alabiliyor. Aynı model, Latin Amerika'nın Meksika, Venezuela ve Brezilya gibi ülkelerinde sosyal dengesizlikleri daha da arttıran bir etki yaratıyor.

Bu tür kırılğan ekonomilerde dikkati çeken olay, ekonomiyi yönlendirip denetleyebilecek kamusal kurum ve kurulu ların zayıflatılmı , hatta yokedilmi olmasıdır. Devletler yabancı reçetelerin etkisiyle bunları ellerinden çıkardıkları ya da kapattıkları için, bunalımlarla ba etmekte güçlük çekiyorlar. Bunalımlı Uzakdo u ülkelerinin yanı ba ındaki Hindistan, özel giri imcilikle birlikte güçlü ekonomik kamu kurulu larına da sahip olma sayesinde bunalımdan pek etkilenmedi i halde, aynı nitelikteki ekonomik kurumların hemen hepsini elden çıkarmı olan çok uzaktaki bir Brezilya bunalımının etkisini yakından ve derinden duymu tur.

Bu noktada, Türkiye'deki karma ekonomi deneyiminin 1929 dünya bunalımı sonrasında, o durgunluk ve çöküntü ortamının ko ullarına kar ın sa lıklı bir ulusal kalkınmaya yönelmek dü ünçesinden do du unu anımsamak gerekir. Karma ekonomi, yalnız 1930'larda de il, kinci dünya Sava ı sonrasında da, 1970'lerin sonuna kadar toplumun çe itli kesimlerince ortakla a kabul edilen bir model oldu. Kısa adlarıyla "K T" denen kamu iktisadi te ebüsleri, özel kesime sa ladıkları ucuz girdilerle, yeni bir sermaye sınıfının olu masında ve geli mesinde önemli rol oynamı , i letmecilik ve yönetmecilik bakımından birer okul görevi görmü , uzun vadeli ve pahalı yatırım projeleriyle özel kesime öncülük etmi tir.

K T'lerin ekonomide oynamı oldukları bu rol, küreselle me dönemindeki özelle tirme furyasını Türkiye'de ba ka ülkelere göre çok daha tartı malı duruma getirmi , ekonomiyi dayalı oldu u esas temelden yoksun kalma tehlikesiyle kar ı kar ıya bırakmı tır. Uluslararası ve uluslar ötesi büyük sermayenin uzantısı durumunda olan yerli te keller kamu kurulu larının özelle tirilmesini ve kamu i - letmecili inin sona erdirilmesini savunurken, kendi bindikleri dalı kestiklerinin, ekonomiye kamusal güvence ve u cuz girdi sa layan bir altyapıyı yoketmeye do ru gittiklerinin farkında olmadılar. Dünyayı saran özelle tirme rüzgarlarının etkisinde kalmı politikacılar ise bir yandan K T'leri partizanca kayırmaların arpalıkları olarak kullanırken, bir yandan da bunların sermaye arttırma ve teknoloji yenileme gereksinmelerini bilinçli biçimde savsakladılar, kurulu ları çürümeye ve çökü e terkettiler. Bu durumlar, sanki K T'lerin birer kamu kurulu u olmalarından kaynaklanmı kusurlarmı gibi halka yansıtılmı , insanlar "ya ekonomiye yük olan bir sisteme katlanma, ya da ço - u zaman ya maya ve pe me e dönü en hukuka aykırı satı lara razı olma" ikilemiyle kar ı kar ıya bırakılmı lardır.

Siyasal kadrolar açısından bakıldı nda, özelle tirme politikası, kamusal olan her eyi kötü ve verimsiz sa - yan ideolojik yanından da öteye, bütçe açıklarını ve borç ödemelerini kar ılamaya yönelik bir gelir kayna ı sayılmı - tır.

Oysa, K T'ler konusunda asıl dikkat edilmesi ve özenle korunması gereken özellik, bunların ekonomiyi yönlendirme, hatta sosyal geli meyi hızlandırma bakımından önemli birer araç olu larıdır. Bu bakımdan, kusurları düzeltilerek, kamu giri imcili ine inanmı yöneticiler eliyle özerk ve verimli biçimde çalı tırılmaları hızlı ekonomik kalkınma yoluyla toplumu de i tirmek amacını güdecek

devrimci bir cumhuriyet için vazgeçilmez amaçlardan biridir.

Bu açıdan bakınca, imdiye kadarki özelle tirme giri imlerinden ço onun hukuk duvarlarına çarparak gerçeikle ememi olması, yanıltıcı propagandalarla inandırılmak istendi i gibi üzüntüyle kar ilanacak bir ulusal ba arısızlık de il, tam tersine sevinç vermesi gereken bir olaydır. Türkiye, bu sayede, ekonomisini kamunun çıkarlarına göre yönlendirmek ve denetlemek için gerekli araçların ço unu henüz elinde tutabilen bir ülke. Bunun de erini bilmek ve özelle tirme çabalanna artık kesinlikle son verip K T'leri kısa zamanda düzelterek en verimli biçimde i letmek gerekiyor. Çünkü, K T'lerin elden çıkarılması, bazı politikacılarca söylendi i gibi ekonomiye ferahlama ve rekabet, topluma da refah getirmeyecek. Aksine, ekonomik ve toplumsal ili kiler piyasaların egemenli ine ve firmaların kar amaçlarına terkedilmi olacak, özel ellere geçen kurulu larda ta eronla tırma, sendikasıyla tırma, sigortasızla tırma giri imleri görülecek, i sizlik artacaktır.

Bunlar, varsayımlardan kaynaklanan temelsiz vehimler de il, Türkiye'deki özelle tirme uygulamalarında somut olarak ya anan gerçeklerdir.

Ayrıca, Süt Endüstrisi Kurumu ile Et ve Balık Kurumu gibi hayvancılı a dayalı kamu i letmelerini satmanın, Zirai Donatım Kurumu gibi tarım için büyük önem taşıyan kamu kurulu larını küçültmenin sanayi dünyası dındaki üretici köylülü ü de büyük sermaye çevrelerinin acımasızlı na terketti i bilinmektedir. Orman Ürünleri Sanayii letmeleri'nin, basit çabalarla düzeltilmeleri mümkünken, satılması ve sonuçta birer birer kapatılması ise, yalnız orman köylülerini ve tek sanayi tesisi olarak bu fabrikalara sahip olan küçük kasaba insanlarını i siz ve umutsuz bırakmakla kalmamı , ormanları rasyonel i letme ve

kullanma olanağını da kamunun elinden almıdır. Devrimci cumhuriyet, başka birçok konuda olduğu gibi, doğal kaynakların hem akılcı biçimde muhafaza edilmesi, hem de bunlara dayalı üretimlerin verimli olması yollarını bulmak zorundadır.

Öte yandan, uzun vadeli, maliyeti ve riskosu yüksek, ileri ve pahalı teknoloji içeren yatırımların ancak kamu girişimcisiyle gerçekleştirilebileceğini de unutmamak gerekir. Bu açıdan, K. T'lerin geçmişte teknoloji aktarma ve yöneticilik konularında birer okul işlevi gördüklerini anımsayarak şu da söylenebilir: Çağdaş ekonomi bilimi, hızlı büyümenin yalnız sermaye birikimine ve maddi teknik donanım edinmeye bağlı olmadığını, bilgi ve yeni beceriler edinmenin gelişme politikalarında bunlardan çok daha fazla ağırlık taşıdığını ortaya koyuyor. Alımlı üretimin ötesinde yeni ve değerli mal üretimi, ucuz ve çok mal üretiminden daha önemli. Yalnız kar amaçlı bir özel girişimcinin bu yeni beceri edinimini tek başına sağlaması beklenemez. Gerektiğinde belli alanlar için düşük kar düzeyini, hatta zararlı göze alabilen kamu girişimcisinin topluma yeni beceriler kazandırabilmek bakımından geçmiştönemlerdeki okul işlevine benzer bir işlev yüklenmesi daha kolaydır.

Bütün bunlar, ideolojik tartışmaların ötesinde, ülkenin ulusal ve toplumsal gerçekleri açısından, kamusal ve özel girişimcilik modellerini birlikte değerlendirilmeyi gerektiren konular sayılmalıdır. Böyle yapıldığı zaman görülecektir ki, iyi düzenlenmiş ve her iki yanı belirli kuralara bağlanmış bir karma ekonomi düzeni, bu toplumun gereklerinden doğan ve uyumlu biçimde geliştirilerek karlılık etkilenmeler ve yarı malar yoluyla en yüksek verimlilik derecesine çıkartılması gereken bir düzendir.

Karma ekonomi düzeninin, hem küreselleşmeyle dünya ekonomisine getirilen rekabet ortamını, hem de hız

lı ve sa lıklı geli me için zorunlu olan stratejik planlama ilkesini gözönünde bulundurarak dü ünülmesi gerekir. K T'lerin özel kesimle aynı verimlilik ölçütlerine göre i - letilmesi, çalı anlarının ve özellikle yöneticilerinin özel kesimle ba aba yarı abilecek bir ücret rejiminden yararlandırılması ve dünyaya açık rekabet ortamına dayanabilecek standartlarla yönetilmesi arttır. Özel kesimin de, K T'lere dü ük bedelle ele geçirilebilecek kelepirc mal gözüyle bakmaktan vazgeçip kendi yatırımlarını yapmaya a rlıklı vermesi karma ekonomi düzeninin yaratıcılı ını arttıracaktır. Bir kamu i letmesinin özelle tirilerek satılması, ekonomiye yeni katkı getirmeyen, üretim biriminin bir kesimden alınıp öbür kesime aktarılmasından ibaret basit bir mülkiyet de i imi demek. Asıl katkı, kamusal kesimdeki üretici unsurun yanına özel kesimde ba ka bir üretici varlık ekleyerek gerçekleşir.

Böylesine yakla ımlarla ça da la tırılmı yeni bir karma ekonomi düzeni, yirmi otuz yıl öncesinin durumlarına nostaljik bir dönü de il, tam tersine toplumun bugün kar ıla tı ı ve yarın kar ılabilece i sorunlara akılcı çözümler üretmenin parçası olarak devrimci bir atılım sayılmalıdır.

ON K NC LKE: Kamunun ekonomik gücüyle bireyi özgürle tirmek.

Özgürlük, soyut bir kavram de il.

Yalnız dü ünce özgürlü ü olarak alındı nda bile öyle sayılmaz. yi dü üne bilmek, dü üncenin bütün unsurlarına sahip olmakla, bilgiyle, e itimle mümkün. Bir adım daha ileri gidip dü ünce özgürlü ünün gerçek göstergesi sayılan dü ünceyi açıklama özgürlü üne gelindi inde, özgürlü ün somut temelleri daha iyi belirmeye ba lar: nşan

dü ündü ünü açıklayabilmek ve ba kalarına duyurabilmek için birtakım olanaklardan yararlanmak zorunda. Gazeteler, dergiler, radyolar, televizyonlar bunun için önemli. Ça da dünyada, aynı ey, sanat yapıtları ortaya koyma ve bunlara eri meyi kolayla tırma bakımından, ba ka biçimlerde de olsa, yine geçerli.

Özgürlü ün anlam çerçevesini geni lettikçe, somut olanaklarla özgürlük arasındaki ba lantı daha da açık olarak ortaya çıkıyor. Klasik örnek, anayasalardaki seyahat özgürlü üdür. Bu özgürlükten yararlanma bakımından varlıkla varlıksızın durumları aynı mı?

Demek ki insanın, dervi yaratılı ta olmadıkça ya da tam tersine, paraya, maddi varlı a tutsak durumuna dü - medikçe, elindeki olanakları ço altarak özgürle ti ini söylemek, yüzde yüz do ru de ildir ama, çok da yanlış sayılmaz. Çalı ıp kazanan kadın çalı mayıp ba kasının kazancıyla geçinene göre daha özgür sayılmaz mı? Özgürlük, insanın kendi ko ullarını de i tirebilmesiyle sıkı sıkıya ba - lı bir kavram. Özgürle me, budur.

Aynı ey, toplumlar için de do ru: Zengin uluslar, her türlü özgürlükten daha çok yararlanır durumda de iler mi?

Toplumların ekonomik ve sosyal ko ullarını de i - tirerek bireyleri daha özgür duruma getirmenin adı da, özgürle tirmedir. Özgürle tirme sabah ak am özgürlük sözü ederek gerçekle medi i gibi, ekonomik ve sosyal ko ulla - rın rastgele de i mesiyle de olmaz. Hatta, dengesiz, ba ı - bo de i melerde toplumun bazı kesimlerini daha özgür kı - larken, ba ka kesimlerini yoksullu a, cahilli e, çaresizli - e tutsak etmek tehlikesi de vardır. Bilinçli, planlı, denge - li kalkınma modellerinin önemi burada ortaya çıkıyor. Öte yandan, böyle dü ününce, Türkiye'nin 1960Tar ve 70Ter - deki planlama deneyimlerinde sosyal ve kültürel boyutun

bir ölçüde ihmal edili indeki yanlı lık imdi daha iyi gö-zükmüyor mu?

Ne var ki, buradaki tehlike de, ekonomik ve sosyal ko ullan de i tirmeyi amaçlayan devletin bireyi ezecek ölçüde a ırı güçlenmesi, hatta özgürlük dü manlarınca yö-netilir duruma dü mesidir. Tarih, sa dan sola çe itli rejim-lerin bu alandaki örnekleriyle dolu. Cumhuriyet Türki-ye'sinde bile ekonomik olanakların büyük ölçüde devlet elinde toplanmasıyla iktidardakilerden farklı dü ünün in-sanlann, yalnız geçim sıkıntısına de il, dü ününce kısıntısına da dü ebilecekleri çok söylenmedi mi?

Devrimci cumhuriyet uygulamalarının, çok de i ik bir bakı açısıyla, tam tersine bir yöne çevrilmesi gereke-cektir: Bir yandan hızlı ve dengeli ekonomik geli mede et-kili birer kaldıraç olarak KÎTleri kullanıp toplum ko ul-larını olumlu yönde de i tirirken, bir yandan da kamunun elindeki ekonomik gücü bireylerin özgürle tirilmesi ama-cıyla kullanmak.

Bunun için, dar anlamda, K T'lerin geçmi te kendi yörelerinde giri tikleri kültürel etkinliklere benzer çaba-ların tekrarlanması yetmeyecektir. Kültür bakanlı nın ve ona ba lı kamusal kurulu lann alı ılmı çalı malan da.

Bunlardan öteye, devrimci cumhuriyetin Türkiye'de son yıllar boyunca ortaya çıkan bir olumsuz geli meye par-mak basıp yeni çabalarla onu dengelemesi gerekiyor: Bir özgürlük patlaması olarak sunulan, ama aslında özgürlük kavramına de i ik ve acayip boyutlar ekleyip bazı temel boyutlarını da kırpan medyatik geli menin kar ısına daha do ru bir özgürle tirme süreci çıkarmak.

Medyadaki geli menin, siyasal güçleri denetleme yol-suzlukları ortaya çıkarma, sosyal sorunlardan bir kısmının tartı maya açma bakımından katkı sa ladı ı kesin. Ama, aynı geli menin, insanları gerçek anlamda özgürle tirme

konusunda, her türlü çıkar ili kisinden arındırılmı biçimde ve tam anlamıyla olumlu bir etkisi oldu u aynı kesinlikle söylenebilir mi? Programlardan ço onun ufuk genişletici bir nitelik ta imadı ı belli. Bazısının, özgürle tirme öyle dursun, küreselle meyle gelen ve her zaman halk yınlarının çıkarlarına uygun olmayan çarpık de erleri a ılamak ya da belirli çevrelerin görü açısını yaymak bakımından özgürle tirmenin tam tersine bir etki yarattıktan söylenemez mi?

Basının, radyolann, televizyonlann özgürlüklerini kısmak elbet söz konusu de ildir. Ama, onlann yararlandıktan özel ekonomik güce kar ı kamunun ekonomik gücünü kullanan kamusal sanat ve kültür kurulu lanm ço altmak mümkün de il midir? Onların resmi propagandayı tekrarlayan kul kurumlar olmalarını önleyecek biçimde özerkliklerini arttırarak, sayılandı ço altarak,

kısacası kamunun elindeki yaygın e itim olanaklarını kullanıp bu alanda olu mu ters egemenlikleri yıkarak.

ONÜÇÜNCÜ İLKE: Nitelikli ve parasız e itimi temel amaç saymak.

Özde bir uygarlık projesi olan cumhuriyet, bu nitelikli i dolayısıyla aynı zamanda bir gençlik rejimidir de. Mustafa Kemal'in 1927'deki Nutuk'ta belirtti i gibi, cumhuriyetin en önemli dayanaklarından biri ve asıl güvencesi gençliktir.

Olanaklann en dar oldu u bir dönemde bile gençlerin iyi yeti mesine büyük önem verildi: Kız erkek ayınnı gözetmeksizin ilkö retimin hemen zorunlu ve herkes için parasız hale getirilmesi, Köy Enstitüleri'nin kurulması, her meslek alanında çe itli burslarla yurt içi ve yurt dı ı ö renim olanaklarının sa lanması, parasız yatılı sistemin yaygınla tınması, ö retmen yeti tirme çabalannın yo un

www.cizgiliforum.com
engine1

la tırılması, ö retmenli e kazandırılan saygınlık, törenlerde ve kutlamalarda gençlere gösterilen içten sevgi.

Çe itli yanlı larla çürüyü e do ru sürüklenen bir cumhuriyet gerçek bir dirili e geçmek için, e itim ve gençlik konusunu bütün siyasal boyutlarıyla büyütme zorunladır. Altmı be milyonluk ve ço unlu u genç bir nüfus, iyi e itilirse büyük bir güç ve servet kayna ıdır. Ama, e itimsiz ve dolayısıyla niteliksiz kalırsa, bir dert yuma ı olur. Bu bakımdan, büyük halk y ınlarının çocuklarına yönelik olarak bütününüle parasız ve her eyiyle nitelikli bir e itim seferberli i ilan etmeden Türkiye'nin parlak gelece inden söz etmek yanlı tır, saflıktır, belki de içtenliksizlik ve büyük bir aldatmacadır. Hiç vakit geçirmeden, büyük iç ve dı borç yükü de dahil, her türlü sıkıntıya kar ın yapılabilen kamu harcamalarının büyük bölümü, ba ka alanlarda ciddi ihmallere yol açmayacak akıllıca bir planlamayla e itime akıtılmalıdır.

En ba ta yapılacak i , ulusal e itimi do rudürüst a amalara bölmek ve her a amanın amacını açıkça belirlemektir.

1973'tenberi sürüncemede kalan sekiz yıllık kesin-tisiz zorunlu ilkö retimin tam olarak uygulamaya geçirilmesi elbet önemli bir adımdır. Ama, yetmez. Temel e itimin kız erkek herkes için yine zorunlu olarak en kısa zamanda on yıla çıkarılması ve her gencin onaltı onyediyana kadar bilinçli yurtta olarak yeti tirilmesi hedeflenmelidir.

Ondan sonrası, ünivesitelere geçi basama ı olarak klasik liseler ile meslek okulları biçiminde ikiye ayrılmalıdır.

Elektrikçilik, motorculuk gibi çe itli mesleklere ilk elden eleman yeti tirmek meslek okullarının i idir. Meslek okullarını bitirenlerin turizm, teknikerlik, yüksek hem

irelik ve sa lık memurlu u gibi çe itli alanlara ara elemanı yeti tiren iki ya da üç yıllık yüksek meslek okullarına girebilmeleri sa lanmalıdır.

Böyle bir sistemin tam bir katılı a dönü memesi ve sosyal hareketlili e engel olmaması için yan geçi ler de dü ünülebilir. Üniversitelere girmek için klasik lise e itimi gereklidir; ama, meslek okullarını bitirenlerden isteyenler de lise bitirme sınavlarına girip ba armak ko uluyla üniversite sistemine geçebilirler. Yalnız, din hizmetleri için meslek okulu olan ve din adamı na hazırlık niteli i ta ıyan imam hatip liselerinin yüksek ö retimdeki devamı, dünyadaki yaygın uygulamayla tutarlı olarak, ancak Yüksek slam Enstitüleri olabilir.

Önemli olan, bütün bu e itim düzeni için, nitelikli ve sa lam donanımlı ö retmenlerin yeti tirilmesidir. Bunun üniversitelerde, ama rastgele her üniversitede de il, düzeyleri ayrıca belirlenecek büyük merkezlerin üniversitelerinde yapılması ve böylece ça da ya ama dönük cumhuriyetçi bir ö retmen ordusunun yeniden olu turulması zorunludur.

Sistemi zorunlu ilkö retimin ba langıcından çe itli yüksek ö retim kurumlarının son sınıflarına, hatta lisansüstü programlarına kadar, dü ük miktarda simgesel harçlar dı ında, bütünüyle parasız kılmak temel ilkedir. Yüksek ö renimin büyük ölçüde paralı sisteme dönü türülmesi ve sosyal durumu elveri li olmayanların burs sisteminde yararlandırılması gibi dolambaçlı yollar, hem do ru dürüst uygulanması güç, hem de kamu hizmetlerinin genelli i ilkesine aykırı dü en çözümlerdir. Temel kamu hizmeti olan e itimin kamu gelirleriyle sa lanması esastır. Bu çe it yarım çözümler, Türkiye'nin temel sorunlarından biri olan adaletli ve do rudürüst vergilendirme sorununa köktenci çözümlerin getirilmesini de önlüyor. Tam anla

mıyla etkili bir vergi sisteminin kurulmasına yan çizip 'Parası olan okusun; olmayana burs veririz!' demek olmaz.

Bütünüyle parasız bir eğitim sisteminin kurulması, ister istemez, vakıflara "yüksek öğrenim kurumları kurma" izni veren Anayasa hükmünden gidikten yararlanarak mantar gibi biten paralı üniversiteler konusunu da gündeme getirecektir. Her eyden önce, bu hükmün "tam te eküllü" üniversiteler kurmayı de il, belirli alanlarda "yüksek öğrenim kurumları'na, örne in özel sanat ve meslek okulları ile teknoloji enstitülerinin açılmasını mümkün kıldı ı dü ünülmelidir. Gerçekçi ve yararlı olan da budur.

Nitelikli ve parasız eğitim seferberliği çerçevesinde kamusal üniversitelerin kapasitesi ve düzeyi yükseldikçe, vakıf üniversitelerine duyulan gereksinimin ve o yoldaki eğitim ilimin azalması beklenebilir. Ancak, daha ba langıç a amasında, "Her öğrenici ba ına yapılan özel masrafa eğitim kamu katkısı" diye özetlenebilecek olan katkı sisteminin durdurulması ve katkının kamusal üniversitelere aktarılması gerekecektir. Tabii, kazanç amacıyla de il de, hayır işi olarak bu eğitim üniversite kurduklarını söyleyenlerin böyle bir hayır işini kamusal eğitim sistemine ba ı ta bulunarak yerine getirmeleri her zaman mümkündür. Devrimci cumhuriyet, ilke olarak, eğitimi her a amasında mutlaka parasız görülmesi gereken bir kamu hizmeti saymalıdır; toplumda sosyal adalete aykırı farklılıkların maların hem sonucu, hem de ba langıç noktalarından biri olmaya aday bir vakıf üniversiteleri sisteminin sürüp gitmesine seyirci kalamaz.

ONDÖRDÜNCÜ LKE: Sa lık hizmetinin ticarete dönü mesini önlemek.

Eğitim alanında paralı yüksek öğrenime do ru beliren eğitimden de sakıncalı olan bir ba ka gidi , sa lık hizmetinin ticarile mesidir.

Daha do rusu, bu en temel kamu hizmetini gere ince yerine getirmekte aciz kalan iktidarlarca "sa lık bakımının ticarile tirilmesi" ve "Parası olan okusun!" der gibi, sa lık sigortasından yoksun bir ülkede "Parası olmayan do rudürüst tedavi görmesin!" anlayı na sürükleni .

ilk bakı ta, bu gidi in ba langıçları pek tehlikeli görülmeyebilirdi. Zor ve uzun bir e itim sonunda elde edilen doktorlu un haklı olarak bir yüksek kazanç mesle i sayıldı ı, özel hastanelerin, hatta eskidenberi misyoner kökenli yabancı sa lık kurulu larının bulundu u, kamu hastanelerinde çalı an doktorların özel muayenehane açabildi i, eczacılı ın hep yalnızca bir ticaret kolu olarak görüldü ü bir ülkede, sa lı ın mutlak bir kamu hizmeti alanı olarak tanımlanmadı ı bilinmekteydi. Daha do rusu, bu kamu hizmetinin bir ölçüde ticarile mesi halkın gözünde kaçınılmazdı ve do aldı. Bütün nüfusa parasız olarak azçok sa lık bakımı sa layan bir temel kamu hizmeti bulduktan sonra, insanlar daha iyi bakım, daha yetenekli doktor, daha pahalı ilaç için her eyi yapmaya hazırды.

imdiki gidi in tehlikeli yanı da i te tam bu noktadadır: "Bırakalım, parası olan daha iyi sa lık hizmeti alsın!" anlayı ıyla devletten de te vik gören bu gidi , "bütün nüfusa parasız olarak azçok sa lık bakımı sa lamak" amacıyla kurulmaya çalı ılan kamusal sistemi, daha henüz kurulu u tamamlanmadan, bugünkü halinden de kötüye gitmeye, geriletmeye ve büsbütün ortadan kaldırmaya yönelmi tir. Yakla ık onbe yirmi yıldır izlenen politikalar, sa lık alanını tam bir pazara dönü türmek üzeredir: Yalnız çe itli boyda ve nitelikte özel hastaneleriyle de il, özel klinikleriyle, özel laboratuvarlarıyla, yüksek teknoloji tanı ve tedavi merkezleriyle, istanbul'da, imdiden, özel hastane sayısı kamu hastaneleri sayısını geçmi durumda.

Rizikolu ve donanım bakımından masraflı sayılan bu alana giri için ba langıçta gösterilen çekingenlik yava yava ortadan kalkmaktadır. Çünkü, artık devletin gösterdiği kolaylıklar, te vikler, hatta desteklemeler söz konusu. Kendi iç i lerinin birço unu ta eronla tırmı olan devlet ve belediye hastaneleri ile Emekli Sandı 1, Sosyal Sigortalar Kurumu gibi kurulu lar bu özel sa lık giri imcili iy le hizmet ili kisi içindedirler. Kamunun sa lık kurumlarına daha fazla ödenek ayırıp teknik donanımı iyile tirmek, çalı anları daha iyi ödüllendirmek yerine tahlil, tanı ve bakım hizmetlerini özel kurulu lara yaptırmak kolay ve kestirme bir yol olarak benimsenmekte, bu yüzden de ba langıçtaki hizmet ili kileri zaman zaman ki isel çıkar ortaklıklarına dönü mektedir. Sonuçlar, sa lık için her eyi vermeye ve yapmaya hazır bir halk için yıkımdır: Gereksiz yere aldırılan ilaçlar, yaptırılan tahliller ve bazan pahalı manyetik rezonans tanıları.

Daha önemli olanı, kamu hastanelerinden, hatta üniversitelerin tıp fakültelerinden özel sa lık kesimine doru gitgide artan personel kaymasıdır. İlk önceleri yarım zamanlı çalı ma yöntemleriyle ve iki yanlı ba lılıklarla geçici çözümlere ba lanan bu kaymalar zamanla kamu kurumlarını zayıflatan etkenlerden biri olma tehlikesini taşıyor.

Özel sa lık kurumlarının lehine söylenen bo luk doldurma, iyi örnek olma, kamunun yükünü hafifletme gibi özelliklerin bütün bu sakıncaları dengelemeye yetip yetmedi i tartı malıdır. Tam tersine, o kesimdeki büyüme gitgide sa lı ın temel bir kamu hizmeti oldu unu sorumlulara unutturmakta, kendi çevrelerindeki kolaylı ı ve rahatlamayı genel bir izlenim olarak algılamalarına ve büyük halk yı nlarının sıkıntılarını gözardı etmelerine yolaçmaktadır.

Durumun düzeltilmesi için kamusal sağlık hizmetlerine ayrılan bütçe paylarının arttırılması, i verenlerce ödenen sigorta primlerinin yükseltilmesi, sağlık personeli ücret ve maaşlarının en az özel kesim düzeyine yükseltilmesi, rasyonel hastane işletmeciliğinin geliştirilmesi gibi aklar önlemler dısında, asıl gerekli olan temel bir zihniyet değişikliği idir: Hasta vatandaşları "müteri" gibi görmekten vazgeçip sağlık hizmetini temel kamu hizmetlerinden biri saymak ve istisnasız bütün vatandaşların bu hizmetten yararlanma hakkına sahip olduğunu kabul ederek her eyi bu ilkenin ışığında yeniden düzenlemek.

ONBE NC LKE: Bütün ulusu sosyal güvenli e kavu turmak.

Türkiye'deki sosyal güvenlik sistemi hem eksik, hem de bölük pörçük. Hatta, çalı an nüfusun bile bütününe kapsayan bir sistemin bulundu u söylenemez. Emekli Sandığı, Sosyal Sigortalar Kurumu, Bağ Kur, hatta bazı banka ve işletmelerin kendi bünyelerinde kurdukları "sandık"lar yoluyla sağlanan sosyal güvenlik düzenleri var; ama yine de, özellikle kırsal kesimde hastalık, kaza, sakatlık, yaşlılık, ölüm gibi rizikolara karşı her türlü güvenceden yoksun büyük bir nüfus yaıyor. Kentlerde düzensiz, kaçak ya da örtülü formüllerle çalı tırılan insanlar da ayrı.

Genel bir sağlık sigortası bulunmadığı gibi, işsizlik sigortası da yok. Değişik çalıma statüleri sonrasında sağlanan emeklilik ödemelerinin yetersizliği belli. Devlet, yıllar boyu, işçi emeklilerine ek olarak verilen ve SSK'nın aylık ödemelerinde üçte bir aırlığı olan "sosyal yardım zammı" nı ayrı bir prim olarak özel i verenlere ödettirmeyi bile ba aramadı; bu yardımın aslında işçi emekli maaşıyla birleştirilmesi ve onun bir parçası olması gerekirken bu

da yapılamadı ı için, böyle bir yükümlülü ün altına yalnızca K T'ler girmi oldu.

Bu kadar güvencesiz ya da zayıf güvenceli bir toplum olamaz.

Ancak mevcut sosyal güvenlik kurumlarının sıkıntıları ve yetersizlikleri, köklü ve ilk bakı ta belki ho olmayacak bazı önlemler almadan genel bir sosyal güvenlik sistemine do ru adım atılamayaca ını da ortaya koyuyor.

Emekli Sandı ı, genel ve katma bütçeli dairelerle özel idareler, belediyeler, ticaret ve sanayi borsalannda çalışanlarla parlamento üyelerini malullük, ya lılık, ölüm ve sa lık bakımlarından güvence altına almakta ve bu ki ilere ba ımlı olanlarla birlikte yakla ık 10 milyon ki iyi kapsamına almakta. Bunların a a ı yukarı iki milyonu çalışıyor, bir milyonu emekli, yedi milyonu da ba ımlı. Emeklilik ya ı i çilere göre biraz daha yüksek tutuldu u için, Sandık imdilik cari i lemlerde açık vermiyor.

Ama, i çi statüsünde çalışanları ve ailelerini kapsayan Sosyal Sigortalar Kurumu'nda durum farklı. Bir defa, sigorta primleri do rudürüst toplanamıyor. Sonra, i çi emeklili i çok genç ya larda ba layabiliyor. Yapılan hesaplara göre, bu durumda yakla ık çalışan iki i çi bir emekliyi desteklemi olmakta. Oysa, sistemin sa lam kalabilmesi için genel olarak kabul edilen oran, bire 5 ya da 6'dır; yani bir emekliye kar ılıklı 5 yahut 6 çalışanandan prim alınması gerekmekte. Yalnız bu etken bile, tek ba ına, SSK'nun her yıl artan ölçüde büyük açıklar vermesine yol açıyor. Yönetimdeki ve varlıkların de erlendirilmesindeki aksamalar da ayrı.

Esnaf ve sanatkarlarla ba ımsız çalışan ki ileri kapsayan Ba Kur ise, çok daha sorunlu: üyelerinin ancak pek küçük bir bölümü prim ödeyebiliyor.

Bu durumda, kurumların iç yönetimlerinde yapılacak düzeltmeler yanında, özellikle i ç i statüsündeki sigortalılar açısından emeklilik ya larının yükseltilmesi yoluna gitmek ba vurulabilecek yollardan ancak biridir. Emeklili e sayılacak gün sayısının arttırılması için prim tahsilatının arttırılması, bunun sa lanması için de i ç ilerin sendikalı olmalarının zorunlu sayılması ve i e girmede sendikalı olmanın art ko ulması gerekiyor.

Bütün sosyal güvenlik sistemleri için dü ünülebilecek ba ka bir köklü çare, biri zorunlu, öbürü de iste e ba lı olmak üzere iki sigorta mekanizması kurmaktır. Zorunlu kısım, ücretli ve maa lılar ile i verenlerinden zorunlu olarak alınan kesinti ve primlerden olu up sa lanan güvenceleri asgari düzeyde kar ılayacaktır; iste e ba lı olan ise, sigortalıların gönüllü olarak razı oldukları birikimle daha yüksek düzeyde güvenceler getirecektir. Böyle bir kamusal sistemin ayrıca te vik edilecek özel sa lık ve ya am si gortalıyla desteklenmesi pekala mümkündür.

Önemli olan, bu çe it çözümler yoluyla, ba langıçta dü ük güvencelerle de olsa, sosyal güvenlik düzenini ilke olarak bütün topluma yayabilmek ve sigortalı ya am alı kanlı ını yaygınla tırmaktır. Bir kısmı güvenceli, bir kısmı güvencesiz toplum düzeni, sa lıklı bir düzen de ildir.

*ON ALTINCIÛLKE: Polise ve adalete
güveni arttırmak.*

nsanların toplumlarına ve devletlerine ba lılık derecesi, özde, kendilerini güvenli hissedip hissetmediklerine ve haklarının hakça korunaca ından emin olup olmadıklarına göre de i ir. Toplum ya amında vatandaşlar için en büyük sarsıntı, devletlerinin kendi güvenliklerini sa

layamadı ihı ve adalet mekanizmasının güvenilir olmaktan çıktı nı görmektir.

Türkiye'nin iç güvenlik sistemi, çe itli olaylardaki söylentiler, özel ba lantı ku kulan ve faili meçhul cinayetler yüzünden son zamanlara gelinceye kadar önemli sayılabilecek bir saygınlık a nması geçirdi. Bunun giderilmesi ve güvensizlik uyandıran izlenimlerin silinmesi elbet belli bir zaman alacaktır. Bu bakımdan, mafya ebekelelerinin çözülmesi türünden son ba arılar elbet önemlidir; ancak, faili bilinmeyen cinayetlerin çözülmesi gibi henüz ba arılamamı görevler de var. Bunların dı nda, iç güvenlik sisteminin güçlendirilmesi bakımından, atanma ve yükselme yöntemlerine ili kin köklü düzenlemelerin yapılması da olumlu bir rol oynayabilir. Örne in, Silahlı Kuvvetler'in personel rejiminde uygulanan bazı yöntemlerin poliste de denenmesi güven duygusunun yerle mesini kolayla tıracaktır: Özellikle yüksek kademeler için yapılacak de erlendirmelerde nesnel ölçütlere göre puanlamalara gidilmesi, atama ve yükselmelerin siyasal mercilerden gelecek etkilere göre de il, Askeri ıra'dakine benzer biçimde kurul kararlarıyla yapılması gibi.

Ayrıca, mesle e giri te titiz seçim, hizmet içinde nitelikli e itim, hakça ödüllendirme sistemi türünden etkenlerin hem polisteki morali, hem de toplum gözündeki saygınlı ı yüksek tutaca nı unutmamak gerekir.

Adalet mekanizması bakımından Anayasa'yla sa lanmı olan yargı ba ımsızlı ının ve yargıç güvencesinin siyasal partizanlık açısından yeterli kurallar getirmi oldu u söylenebilirse de, o konuda da yapılması gerekenler bitmi de ildir. Örne in, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'na Adalet Bakanı'nın ba kanlık etmesini ve bakanlık müste annın tabii üye sayılmasını, yedi ki ilik Kurul'da her ikisinin de oy sahibi olmasını öngören bir düzenleme, yar

www.cizgiliforum.com
engine1

gı ba ımsızlı ım zedeleyici nitelikte bir hüküm olarak ha-
la Anayasa'da duruyor.

Ama, bu gibi yasal düzenleme konularından daha çok, Türkiye'deki adalet mekanizmasının güvenilirli ini asıl sarsan kusur, partizanlıkla, kirli ba lantıyla, yolsuzlukla hiç ili kili olmayan bir özellikten ileri geliyor: yargı sürecinin yava lı ı. Bunun giderilmesi, yargılama usullerinde yapılacak ayarlamalarla birlikte, genel e itim düzeyine, hukuk ö retimine, nitelikli yargıç ve savcıların yeti tirilmesine, i yüküne, personel ödeneklerine ve maddi ko ullara ba lı. Sorunların çetin olması, elbet çözümlerin geciktirilmesini gerektirecek bir neden olamaz. Çünkü, adaletin güven vericili inden kaybetmeden mümkün oldu unca çabuk tecelli etmesi, hakkın do rudan do ruya ki ilerce yerine getirilmesi e ilimlerini azaltacak, vatanda ların cumhuriyete ba lılıklarını arttıracaktır. Güçlü devlet, her eyden önce, adaleti vatanda larına güven veren devlet demektir.

*ONYED NC LKE: Ulusal çıkarları
korurken uluslararası saygınlı ı artırmak.*

Çok açık ve kesin bir gerçek: Ekonomisi sa lam olmayan, yüksek enflasyon ve a ır borç yükü altında ezilen, iç güvenli ini ve siyasal istikrarını sa layamamı bir ülkenin, ne kadar yetenekli diplomasi kadrosu olursa olsun, dı politikasını tam ba arıyla yürütebilmesi mümkün de ildir. Hele kendi olanaklarını a an dı politika hedefleri pe inde ko maya ya da resmi açıklamalarla öyle bir izlenim vermeye ba lamı sa, ba arısızlı ın gülünçlü e dönü mesi kaçınılmazla ır.

Hayal kırıklıklarının artması da.

"Adriyatik'ten Çin Seddi'ne" sözleriyle yaratılan havanın ülke saygınlı na ne denli zarar verdi ini anımsat

maya gerek var mı? Bunun gibi, Orta Asya ili kilerinin bilgisizce abartılması, hem o bölgenin ülkelerinde, hem de Türk halkında derin hayal kırıklıkları yaratmadı mı? İmdi de, i irilmi rakamlar ve abartılmı büyüme izdü ümleriyle, yirmi yıl sonrasının Türkiye'sini "küresel devlet" diye nitelendirmek, aynı küçük dü ürücü sonuçlara kendi kendini mahkum etmek de il midir?

Hayallerin yer almadı ı ve ulusal çıkarların a ır bastı ı dı politika dünyasında gerçekçi ve ölçülü olmaktan ba ka çare yoktur. En azından, amaçların olanakları a ma-ması gerekir.

Ama, yine de dı ili kilerin bir boyutu var ki, Türkiye gibi bir ülke o boyut için olanaklarını sonuna kadar zorlamak ve ilk bakı ta ölçsüz sayılabilecek özverilere katlanmak gere ini duymalıdır: ulusal savunma. Türkiye'nin askeri giderlere ve donanıma harcadı ı paranın ba ka alanlara göre çok fazla oldu u içte ve dı ta çe itli vesilelerle söylenegeldi. Hatta, bunu bir saldırganlık hazırlı ı olarak algılayanlar da var. Oysa, So uk Sava boyunca oldu u gibi sonrasında da, Türkiye'nin jeopolitik durumu ve bazı kom ularıyla olan sorunları bu tutumu zorunlu kılmaktadır. Örne in, Ege'yi bir Yunan gölü ve Kıbrıs'ı bir Elen adası yapma yönündeki niyetler kar ısında o alanlara ege-men olabilecek teknolojik donanıma sahip bir kuvvet üstünlü ü olu turmaktan ba ka çare var mıdır?

Önemli olan, bu çe it ola anüstü sorunların ülke ekonomisine yükledi i a ır yükü, yine bu sorunlara ili kin olarak ba ka konularda atılacak olumlu adımlarla telafi etmek, daha do rusu o a ır yükün üstlenilmesini haklı gösterecek i leri mutlaka yapmaktır. Bu bakımdan, karasularınının 6 mil ötesine geni letilmesi yoluyla Ege'nin Yunan gölü olma'sına kar ı çıkan bir Türkiye, bu tutumunun haklı ına hem kendisini, hem de dünyayı inandırmak için, o

denizi tepe tepe kullanıyor olmak, en azından o iddialı ortaya çıkmak zorunda değil midir? Ege adaları arasındaki Yunan gemileri vızır vızır gelip giderken, İstanbul'dan İzmir'e bile yolcu vapuru işletemeyen, ağır yükleri liman kentleri arasında da kamyonlarla taşıyan, sırtı denize dönük ya da ayan Türkiye, Ege için girişimci askeri hazırların ve masrafların hakkını vermiyor demektir.

Kıbrıs'ta kolordu bulundurmanın da aslında ülkeyi ekonomik etkinleştirme ihtesini gerektiren bir yönü yok mudur? Türk nüfusu koruma gerektiren yahut adanın stratejik önemi ne olursa olsun, şimdiki durumdan çok farklı biçimde, o tara ekonomisini açık veren ve para yutan bir yer olmaktan çıkarıp hem kendi halkına refah sağlayan, hem de Türkiye'ye katkı sağlayan bir yer durumuna yükseltmek gerekmez miydi?

Aynı açıdan bakıldığında, ağır bir askeri masrafla yükü altına girmek ve donanımını sürekli olarak pahalı silahlarla güçlendirmek zorunda kalan Türkiye'nin, yarım yüzyıldan fazla sürüp giden bu zorunluluk dolayısıyla bugüne eriştiğinden çok daha yüksek bir savunma sanayi düzeyine erişmesi olmalı değil miydi?

Ekonomik ve sosyal durumlarla dış politika arasındaki ilişkiler daha geniş bir perspektiften incelendiğinde, Türkiye gibi bir ülkenin Avrupa Birliği'ne olabildiince çabuk tam üye olmak için nasıl olup da bu kadar çok heyecanlandığını ve o amaca gidilmesi gereken Gümrük Birliği'nde niçin bunca ödün verdiğini anlamak güçtür. Normal olarak, ulusal gelişmesini tamamlamak bakımından daha uzunca bir süre stratejik planlama yapmaya muhtaç bir ülkenin serbest piyasa ekonomisine dayanan ve özellikle örneğinde görüldüğü gibi bölgesel planlamaya izin vermeyeceği belli olan bir bütünleşme hareketine kısa zamanda girme hevesine kapılmaması gerekirdi. Kapılımların olması,

hayallerin ve akılcı olmayan saplantıların bir ülkeyi hangi belirsiz ufuklara sürükleyebileceğini gösteren bir örnektir.

Bereket, tam üyelik hikayesi imdilik kapanımı ya da, en azından çıkmaz ayın son çar ambasına kalmı tır. Bunu bir felaket olarak değil, bir bakıma hayırlı bir gelişme olarak görmek gerek. Gümrük Birliği'ne bazı rötuler getirebilmekle birlikte, Türkiye bu sayede ekonomik ve sosyal gelişmesini kendi yöntemleriyle belirli bir amaçla getirmek, kendi kendisine çekidüzen vermek ve gerektiğinde Avrupa Birliği içinde güçlü bir ülke olarak yer almaya hazırlanmak fırsatını ya da olanağını bulacaktır.

Bununla birlikte, Avrupa'nın bazı kurumlarından, özellikle Avrupa Konseyi'nin insan haklarını devletler üstü bir denetim sistemi içinde tutmayı amaçlayan mekanizmalarından kopmamak, "evrensel değerlere bağlı kalma" ilkesinin gereklerinden biridir. Türk devriminin bazı langıçtanberi kendi iradesiyle belirlediği temel tercihlerinden de biri olan bu ilkeyi aynı zamanda bir dış gözetim ve denetimin değerlendirilmesi altında tutmak, hem kendi ölçütlerimizin geçerliliğini sağlaması açısından yararlı, hem de dış görüntüyü düzeltme bakımından gerekli bir yoldur. Aynı zamanda, böyle bir denetimin gerçek evrenselliğini sağlamak ve Kıbrıs ya da Güneydoğuyla ilgili bazı kararlarda olduğu gibi tarafsızlıktan uzak siyasal amaçlara yönelmesini önlemek de bu tercihin doğal gereklerinden biri olacaktır.

Kuzey'deki büyük komşu Rusya Federasyonu'yla ilişkileri de, aynı açıdan, yani Türkiye'nin kendi ekonomik ve sosyal gelişmesine getirebileceği katkı açısından değerlendirilmek gerekiyor. Birçok bakımdan iyi pazar olabilecek böylesine büyük bir ülkeyle verimli ve dürüst komşuluk ilişkisi içinde olmak Türk ekonomisinin dış satım ve özel

likle dı yatırım açılımları için çok önemli. Ayrıca, t >1 Ü Asya cumhuriyetleriyle kurulacak ekonomik yakınlıkların, Moskova'ya ra men ya da onun çıkarlarını hiçe sayarak sürdürülmesi de yanlı olur. Tam tersine, bu alanda güç de olsa kurulması gerekli bir yakınlık, Türkiye'nin Orta Asya politikasını hep ba lı kalması gereken gerçekçilik ölçüleri içinde tutacaktır. Bu gerçekçilik, do algaz ve petrol nakil sistemlerini birlikte olu turmak bakımından da gö zönünde bulundurulmak zorunda. Kafkasya ve Orta Asya politikalarının, Rusya Federasyonu'yla çatı arak de il, anla ıp uzla arak sürdürülmesi, hem barı çılı ın, hem de ulusal çıkarları en iyi korumanın bir gere i.

Ancak, bu birlikteli in ve uyumlu çalı ma zorunlulu unun Türkiye'yi kendi planlı geli me ilkelerinden uzakla tırıp tutarsız ve çeli kili projelere sürüklememesi gerekir. Örne in, Bakü Ceyhan boru hattı konusundaki tasarımlar kesinle meden Samsun Yumurtalık projesinde Rusya Federasyonu'yla uzla ılmı olması, hem öbür hat yönündeki çabaları zayıflatmakta, hem de Bo azlar yolyula yapılan petrol ta ımacılı na çok ekonomik sayılabilecek bir seçenek getirmi olmamaktadır.

Ortado u'ya yönelik politikaları da aynı gerçekçi temellere oturtmadan olmaz. Türkiye, Arap alemiyle ili kilerini, geçmi teki kopukluklara ve dünya görü lerindeki farklılıklara kar ın, bugünkü düzeyin çok üstüne çıkarmak zorunda. Ama, burada da, ölçüsüz hayallere kapılmadan, en yakın kom ularla yapılabilecekleri yapmaya öncelik verilmelidir. Elbet yüksek teknoloji a masına do ru ilerlemeyi amaçlayan bir Türkiye'nin, gerek savunma sanayiinde, gerekse tarımın ça da la tırılmasında srail'le i birli i içinde olmasından daha do al bir ey olamaz. Bunun, ba ta Suriye ve Irak olmak üzere Arap dünyasında uyan dırabilece i ku kuları yenmenin en akıllıca ve yapıcı yo

lu da, yine bu ülkelerle ili kilere yepyeni bir sıcaklık getirmektedir.

Suriye bu bakımdan iyi bir örnek olabilir. Güneydo- u teröründeki korumacılık rolünü sona erdirmiş bir ülkeyle, bu geli meden yararlanarak, özel önlemlerle kolayla - tırılmış bir ticaret ili kisine girmek kaçırılmaması gereken bir fırsattır. Böyle bir yakla ım, "Hatay sorunu" denen konuyu Suriye açısından gerçekçilik temeline oturtmak ve Fırat sularının düzenlenmesinde teknik açıdan sa lam verilere dayandırılmış sonuçlara varmak bakımından da önem- li.

Irak'la ili kilerin Körfez'e ve Saddam rejimine yö- nelik Amerikan politikalarının ipote inden kurtarılması gerekiyor. Bu politikaların yanlı lı ını ve sonuç vermez li ini Washington'a anlatmak, yarım yüzyıl boyunca Ame- rika Birle ik Devletleri'nin en güvenilir müttefiklerinden biri olmu bir Türkiye için hem hak, hem de ödevdir. Bu yapıldı ı zaman görülecektir ki, Ba dat'la Ankara arasın- da dürüst ve içtenlikli ili kilerin kurulması, hem Batı dün- yasının Irak konusunda duydu u endi eleri gidermeye hiz- met edecek, hem de Türkiye'nin önemli sorunlarını çöz- mede büyük ölçüde yardımcı olacaktır.

Bu sorunların ba ında Güneydo u sorunu geliyor. Ba dat'la sıcak ili ki kurmu bir Türkiye, o sorunun çö- zümü için geli tirece i devrimci cumhuriyetçilik çözümlerini Irak yönetimiyle payla mak zorundadır. Geçmişte sınırı iki yanındaki Kürt nüfus bakımından zaman zaman kar ılıklı güvenlik önlemleri için kurulabilmiş olan i bir- li ini bu kez barı çı ve insancıl çözümlerin iki tarafın sis- temlerine oturtma konusunda yenilemek mümkündür. I rak'm soruna yerel ve kültürel özerklik, hatta federatif ya- pılanma yoluyla çözüm bulması, Türkiye'nin kendi cum- huriyetçilik anlayı ı içinde vatanda lıkta etnik ayrımcılık

gözetmeyen e itlikçi ve demokratik çözüme ba lı kalma sına engel de ildir.

Irak'la ili kileri geli tirmenin ticari ve giderek ekonomik boyutları daha az önemli sayılmaz. Irak'ın petrol zenginli i ile GAP projesinin tarım ve sanayi alanlarında yarattı ı potansiyel neredeyse ideal bir tamamlayıcılık ta-ıyor.

Aynı dü ünceler, Washington yönetiminin uzun süredir ran'a uygulamakta oldu u ekonomik ambargonun Türk ekonomisi üzerindeki olumsuz etkileri bakımından da geçerli. Bu ülkeyle Türkiye arasında yüzyıllardır alttan alta süren bir bölge rekabetinin bulundu u inkar edilemez. Ancak bu rekabetin, özellikle ekonomiler arasındaki ta mamlayıcılıktan yararlanarak verimli bir i birli ine dönü -türülmesi de zor de il.

Önemli olan, bölgeye ili kin ba ka konularda oldu u gibi bu konuda da Türkiye'nin kendi çıkarlarına büyük devlet politikaları yüzünden verilen zararları, bu politikalaradaki yanlı ları ve de i im gereklerini Batı dünyasına gereken a ırlık ve kararlılıkla anlatabilmesidir. Belki de Türk dı politikasının genel olarak en kritik zayıflı ı da bu noktadadır. Yalnız Ortado u konusunda de il, Ege ve Kıbrıs konularında da kendisini gösteren bir zayıflık.

ittifak ili kisi içinde bulundu u büyük devletlerin Türkiye'ye kom u ülkeler bakımından ba ka ba lılıkları veya sorunları bulunabilir. Ama, bu ba lılık ve sorunlar dolayısıyla Türkiye'nin ya amsal önem ta ıyan kendi davalarından ödün vermeye zorlanır duruma dü ürülmesi asla katlanılacak bir sonuç olamaz.

Bu çe it zorlamalara verilebilecek en iyi yanıt, zorlamalar yoluyla eri ilmek istenen durumların Türkiye Cumhuriyeti'nce kurulu tanberi amaçlanan ulusal devlet hedeflerine ne kadar ters dü tü ünü anlatmak olmalıdır.

Kuzey Irak politikalarının devrimci cumhuriyetçe benimsenen bütünlükçü ulus anlayışıyla çelişmesi, komünalara uygulanan ambargoların Türk ekonomisini sanayi ürünleri dışı satımına dayandırma çabalarıyla çelişmesi, Ege'de yapılmak istenenlerin yalnız Lausanne dengelerini bozmakla kalmayıp Türkiye'nin denizci ülke olma girişimlerine set çekmesi gibi.

Her yerde ve her zaman vurgulamak gerekir ki, hiçbir büyük devletin uluslararası politika hesapları başka bir devletin ya da amsal çıkarlarına ve hedeflerine zarar vermek üzerine kurulamaz. Öte yandan, ulusunun bu nitelikteki çıkarlarını hesaba almayan ve bunları bilinçli biçimde savunmak için gür ses çıkarmayan bir devlet de, ne yaparsa yaparsın, uluslararası arenada saygı görmez.

Kendi halkından da.

ONSEKİZİNCİ LKE: Demokrasiyi yıkmadan devleti düzeltmek.

"Devleti yeniden yapılandırma" sözü, eskiden beri pek sık edilen sözlerdendir. Çoğu zaman bununla kastedilen, siyasal sistemin yeniden biçimlendirilmesi ve genellikle de parlamenter sistemden başka kanlık yahut yarı başka kanlık sistemine geçilmesidir.

Oysa, bu konuda bile söylenebilecek olanlar çok basittir: Parlamenter sistem şimdiye kadar doğrudur ve kendi kurallarına tam uyularak uygulanmamıştır ki, şimdi de değiştirilmesinden ve başka bir sisteme geçişten haklı olarak söz edilebilir.

Hele başka kanlık sisteminden söz edildiğinde hemen akla gelmesi gereken nokta, bu toplumda yüzyıllarca sürmüş olan padişahlık geleneği ve bunun neredeyse gençlere karşı olan etkileridir. Üstelik, çok daha sınırlı yetkilerle

devlet ba kanlı ı yapmı olan cumhurba kanları zamanında ya anan otoriterce uygulamaların, Atatürk ve bir ölçüde smet nönü dönemleri dı ında, pek parlak olmadığı anımsanırsa, güçlü yetkilerle donatılmı , ama otoriter e ilimli çapsız bir devlet ba kanlı ının bu toplumdaki sonuçlarını tahmin etmek hiç de zor de ildir. Üstelik, ba kanlık ve yarı ba kanlık sistemleri yasama yürütme diyaloguna ve parlamentonun ele tiri yetkilerine yeni sınırlamalar da getirecektir. Bu sınırlamalar yüzünden, demokrasi deneyimi pek de uzun olmayan bir ülkenin kurumsalla mı bir otoriter rejime kayması hiç de küçümsenecek bir olasılık sayılmaz. Bunun bir de niteliksiz bir devlet ba kanınca sürdürülür duruma gelmesi ise, deh et verici bir ulusal felaket olur.

Yarı ba kanlık sisteminin 1958'denberi uygulandı ı Fransa'da bile, bu nedenlerle sistemin parlamenter sisteme do ru dönü e geçmesi gere inden sözediliyor. Cumhuriurba kanının görev süresinde kısaltmaya gidilmesi, fesih yetkisinin yanlı kuullanıldı ı durumlarda devlet ba kanının konumunu da etkileyecek birtakım yaptırımların getirilmesi gibi de i iklik öneriler var.

Türkiye'de, tartı malı ve rizikolu sistem de i ikliklerine gitmeden önce, ba ka konularda oldu u gibi, bu konuda da mevcut sistemin asıl aksayan yönlerine e ilip onları de i tirmek, özde, samlabilece inden çok daha "devrimci" bir yakla ım olacaktır. Devrimcilik, ille de bir eyleri olur olmaz nedenlerle yalan yanlı de i tirmek olmadı na ve de i im "Neyi nasıl neye do ru de i tirmek?" diye sorulmadan tek ba ına bir erdem sayılamıyaca ına göre, gerçekten de i tirilmesi ve düzeltilmesi gereken noktaları do ru seçmek devrimcilikle çatı mayan bir davranı ilkesidir.

Bu açıdan bakınca, imdiki sistemde asıl de i tiril

www.cizgiliforum.com
engine1

mesi gerekenler, seçim yasalarıyla partilerin iç i leyi mekanizmaları oluyor. Bunlar, do rudan do ruya devlet yapısına ili kin anayasa hükümlerinden de önemli; çünkü o hükümlerle kurulmu yapının do rudürüst i letilmesi, seçim ve parti mekanizmalarıyla do rudan do ruya ili kili olan nitelikli liderlik konusuna ba lıdır. Türkiye'de son yılların devlet ya amı bakımından en çok dikkat çeken ve giderilmesi de aynı ölçüde zor olan kusurlar, eksiklikler ve bo luklar bu alandadır.

*ONDOKUZUNCU LKE: Demokrasiyi
yeni ba tan tanımlamak.*

Türkiye'deki demokrasinin zaman zaman kesintiye u raması, basit nedenlere dayandırılarak açıklanabilecek bir olay de il. Hele, bu kesintilerin genellikle büyük ço unluk tarafından ço u zaman "gerekli, haklı ve yerinde" bulundu u dü ünülürse.

Demek ki, köklü ve i in özüne inen açıklamalara gereksinme var. Ülkenin insanları herhalde demokrasiden bir eyler bekliyorlar ve beklediklerini bulamayınca da kesintiye u ramasını do al kar ılıyorlar. Ne bekliyorlar acaba?

Demokrasi, rastgele ve olur olmaz ko ullarda ortaya çıkmı bir yönetim biçimi de il. Belirli geli melerin, ekonomide, sosyal ya amda belirli düzeye eri menin yarattı ı bir yönetim tarzı. Daha do rusu, bu geli me oldukça demokrasi de geli mi , kök salmı , yerle mi . Türkiye de, bu genel çizginin dı ında dü ünülemez. A a ı yukarı ikiyüz yıldır ya anan geli meler, eninde sonunda demokratik yönetim gere ini ortaya çıkarmı . Ekonomik ve sosyal geli me tamamlanmadıkça, demokrasi de tamamlanmıyor.

Bu ili ki, ekonomik ve sosyal geli menin olumsuz sonuçlara yönelip niteliksizli i, gaynciddili i, bilgisizli i, talanı, vurgunu öne çıkardı ı durumlarda açıkça görü lüyor. Hatta, demokratik geli me tersine dönerek bütün bu olumsuzluklara aracı olmaya ba lıyor.

Çünkü uygarca geli melerin ürünü olan demokrasi, uygarlı ın gerektirdi i ciddiyeti, bilgili davranı ı, disiplini gerektirir. Toplumun nitelikli unsurlarını benimsemeyen, dı layan, yokeden bir rejimi insanların büyük ço unlu u da be enmiyor. Belki de, yönetimlerin ciddiyetten uzakla tı ı, beceriksizli e, bilgisizli e, talana, vurguna saptı ı durumlarda kesintilerin büyük ço unlukça ho kar ılanı yor olması da halktaki böyle bir sezginin, demokrasi konusunda farkına varılmadan olu mu bir temel dü ünce nin sonucudur.

Zaten, demokrasinin zaman zaman ülkeyi "yönete mez" duruma dü mesi de, bazılarınca sanıldı ı gibi devlet sistemindeki kurulu hatalarından de il, sistemin i le yi indeki ciddiyet, bilgi ve disiplin eksikli inden kaynaklanıyor.

Elbette, zaman zaman kesintileri ho kar ılayan bu "büyük ço unluk", demokrasi simsarlarını, niteliksiz ve beceriksiz siyasal kadrolarla oy sahibi yı nlar arasında aracılık edenleri, o insanları küçük çıkarlarla aldatıp sandı a sürükleyenleri kapsamıyor. Bu araçılar, kesintileri, kendilerinin ve ya atmaya çalı tıkları demokrasinin nite liksizli iyle de il, ba kalarının demokrasi dü manlı ıyla açıklamaya devam edeceklerdir.

O halde, kesintiler istenmiyorsa, demokrasinin bir keyfilik, kuralsızlık, niteliksizlik rejimi olmadı nı herke se anlatmak gerekiyor. En önce de, demokrasiden yararlanarak toplumu yönetmeye soyunanlara.

Demokrasinin bu anlamda yeniden tanımlanması ve

bunun do ruyu zaten sezmi olan insanlara daha açıkça anlatılması kolay i de ildir. Çünkü, bozuk siyasal düzende olu mu halkaları kırmayı, partilerin ve sözde liderlerin çevresindeki çemberleri a ıp halk yı nlarına do rudan do ruya eri meyi gerektiriyor. Anayasa'nın deyimiyile "demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurları" sayılan partiler, ne yazık ki, aynı zamanda siyasal ya amı ve devleti yozla tırmanın, halk yı mlarınca istenmeyen niteliksizliklere sürüklemenin de araçları olabiliyorlar. Böyle oldu u içindir ki, devleti düzeltme i ine siyasal partileri düzeltmekle ba lamak gerekir.

*Y RM NC LKE: Partilemeyi
"ortak aklın örgütlenmesi" olarak görmek.*

Cumhuriyetin çürüyü ten dirili e geçirilmesi bir iktidar sorunudur; partiler de, demokratik sistemlerde iktidara gelmenin en önemli araçları. Bu bakımdan, demokrasiyi çürüyü ten kurtarıp diriltmek isteyenleri, imdiki yozla maya bula mamı olanları, yanıltıcı politika kadrolarıyla halk yı nları arasında aracılık etmeye hiç soyunmamı kadın erkek bilinçli insanları bir siyasal partinin bütünlü ü içinde yanyana getirip seferber etmek gerekiyor. Özellikle de gençleri, kız erkek, siyasal ya am dinamizm ve yeni yakla ımlar getirecek herkesi.

Hiçbir ulus, bütün çocuklarını kendi yazgısı ve gelece iyle bütünle tirmeden büyük ulus olamayaca ı gibi, bir toplumu büyük ulus yapma iddiası ta ıyan hiçbir siyasal giri im de böyle bir bütünlü meye yönelmeden büyü yemez.

Böyle olunca, cumhuriyeti diriltmek isteyen bir giri imin, lider ve onun dar çevresi pe inden sürüklenen bilinçsiz bir örgütlenme biçimini de il, geni yı nların için

den süzölen ortak akli örgütleyip i levsel duruma getirme ye yönelik bir biçimi benimsemesi kendili inden ortaya çıkan bir zorunluluktur. Bunun sa lanması, Türkiye'deki partilerde imdiye kadar denenmemi iki a amalı bir üyelik yapısını gerektiriyor: Yaygın üyelikler ile yo un ya da aktif üyelikler.

Bir siyasal akıma yakınlık duyup sempatiyle bakan, ancak ya am tarzları, çalı ma ko ulları ve zamansızlıkları dolayısıyla etkin üyelik görevlerini yerine getirebileceklerinden emin olmayan insanlara parti kapılarını büsbütün kapamak do ru olmaz. Çünkü onlar bu olanaksızlıklara kar ılıklı, günü geldi inde, örne in bir seçim kampanyasında, gösteride, mitingle yer almaya hazır olabilirler. Hele bu gibi insanları, belli bir ba lılık ve "aidiyet" ifade eden kimlik kartından yoksun bırakmak hiç olmaz. Üyeli i, geni tutulmu böyle "yaygın üye" kategorisiyle ba latmak gerekiyor. Bunlar için kullanılabilir terim, belki belirli bir ba lılık ifade de i ik bir parti kartıyla belirtilen "aday üyelik" olabilir.

Ama, ba langıçtan itibaren tartı malı parti toplantılarına ve çe itli etkinliklere katılan, düzenli ödenti veren, çalı ma ve liderlik niteliklerini nesnel ölçütlerle ispatlayan aday üyelere, altı aylık ya da veya bir yıllık süre sonunda, bilinçli bir "yo un üyelik" kategorisi çıkarmak zorunludur. Bu kategorideki üyeler parti içi seçimlerde ve kararların alınmasında oy sahibi olarak asıl yönetici ve yönlendirici potansiyeli olu turacaklardır. Bunlar "aktif üyeler"dir.

Böylece, hem yı ın deste i ayakta tutulacak, hem de o deste in içinden bilinçli ve etkin kadroların çıkması sa lanacaktır.

Bu örgütlenme modelinin imdiye kadar denenmiş delege sistemlerinden yahut yönetime etkin biçimde katılma

yan mahalle ve köy kurullarından farklı yanı, iki kategori arasındaki geçi lerin, çe itli oyunlara açık olan seçim mekanizmalarına veya genel merkezin uzaktan alacakları kararlara de il, herkesin gözü önünde yapılan yerel parti çalı malarının katılım ölçütlerine ba lamı olmasındır.

Modelin bugünkü gençli in dı lanmı lık ve politikaya küskünlük duygularını a makta da yararlı olaca ı dü ünülebilir. Gençlerin, e itim ya da çalı ma ko ullarına göre kendilerine en elveri li gelebilecek kategoride yer almaları kolayla tırılmı olacaktır. Aynı yakla ımı kadınlar ve i çiler için de benimsemek, hatta bu grupların yo un üyelik kategorisinde yer almalarını te vik etmek, belki yapay bir kota sisteminden daha etkili olacaktır. Böyle bir yakla ım açısından, Anayasa'daki 1995 de i iklikleri ı ı nda sendikalarla ve kadın kurulu larıyla organik ili kilerin kurulması büyük önem ta ıyor.

Bu noktada, cumhuriyeti çürüyü ten dirili e geçirmeyi amaçlayan bir örgütleni in dayanması gerekli sosyal güçler konusunu olanca açıklı ıyla tartı mak yararlı olabilir. Amaç, elbette klasik olarak toplumun "dinamik, ilerici, sosyal adaletçi" olarak bilinen veya tanımlanan güçlerine dayanmaktır. Ancak, "amaçlamak" ile gerçekten dayanmak" arasında fark vardır. Toplumdaki sınıflar imdiye kadar öylesine yo un ve sürekli bir beyin yıkama bombardımanına tabi tutuldular ki, asıl dayanılması gereken güçleri kazanmak her zaman kolay olmayabilir. "Dayanıyoruz" denen sınıflar, bunu demekle hemen kendilerini öne çıkarmak isteyen bir giri imden yana olmuyorlar. O sınıfların, toplum tabakalarının veya grupların içinde böyle bir örgütlenmeye yatkın insanlardan köprüba lan olu turarak, onlar aracılı ıyla yeni güçlerin katılmasını sa lamak en do ru yoldur. Dolayısıyla, böylesine bir deste in aram ında, üyeler ile de açılmak istenen sınıftan,

tabakadan, gruptan olsun diye ısrarlı olmamak gerekir. Bütün cumhuriyetçi güçleri toparlayıp çe itli kesimlerin insanlarını bir cephe bütünlü ü içinde yanyana getirmek ve sonra bunu gitgide geni letmek, lafla yetinmeye tahammülü olmayan, zor ama gerekli bir stratejidir.

Bütün bunlar, partile meyi "ortak aklın örgütlenmesi" olarak gören bir yaklaşıma gerektirir. Her bir lider ya da hizip çevresinde iktidar nimetlerini paylaşmaya yönelik bir örgütlenme istenmiyorsa ve en akıllının bile aklına bakarak akıllar da ekleyerek daha iyi sonuçlara varılacağına inanılıyorsa, Türk siyasal yaşamının pek alışık olmadığı yöntemlerin denenmesi gerekiyor. Yaygın üyelerin moral desteği devam ederken, yolumun kategorideki üyelerin çalışmalara etkin biçimde katılmaları, belirli konularda merkez organlarıyla yerel örgütler arasında çe itli konularda inişli çıkışlı bir tartışma mekanizmasının işletilmesi, yukarıdan belirlenmiş ya da aşağıdan önerilmiş sorunlara ilişkin olarak örgütte oluşacak karar taslaklarına kongre çalışmalarında geniş yer verilmesi ortak akım örgütlenmesinde yararlı yöntemler olabilir.

Çürüyü sürüklenen bir Türkiye'yi diriliğe yöneltmek, duyguyla ve boş lafla değil, akılla ve doğru eylemlerle başarılabilecek bir iş oldu. Buna göre, ortak akım doğru eylemler için örgütlenmesi bu amaca inanan insanlar için kaçınılmaz bir ödevdir.